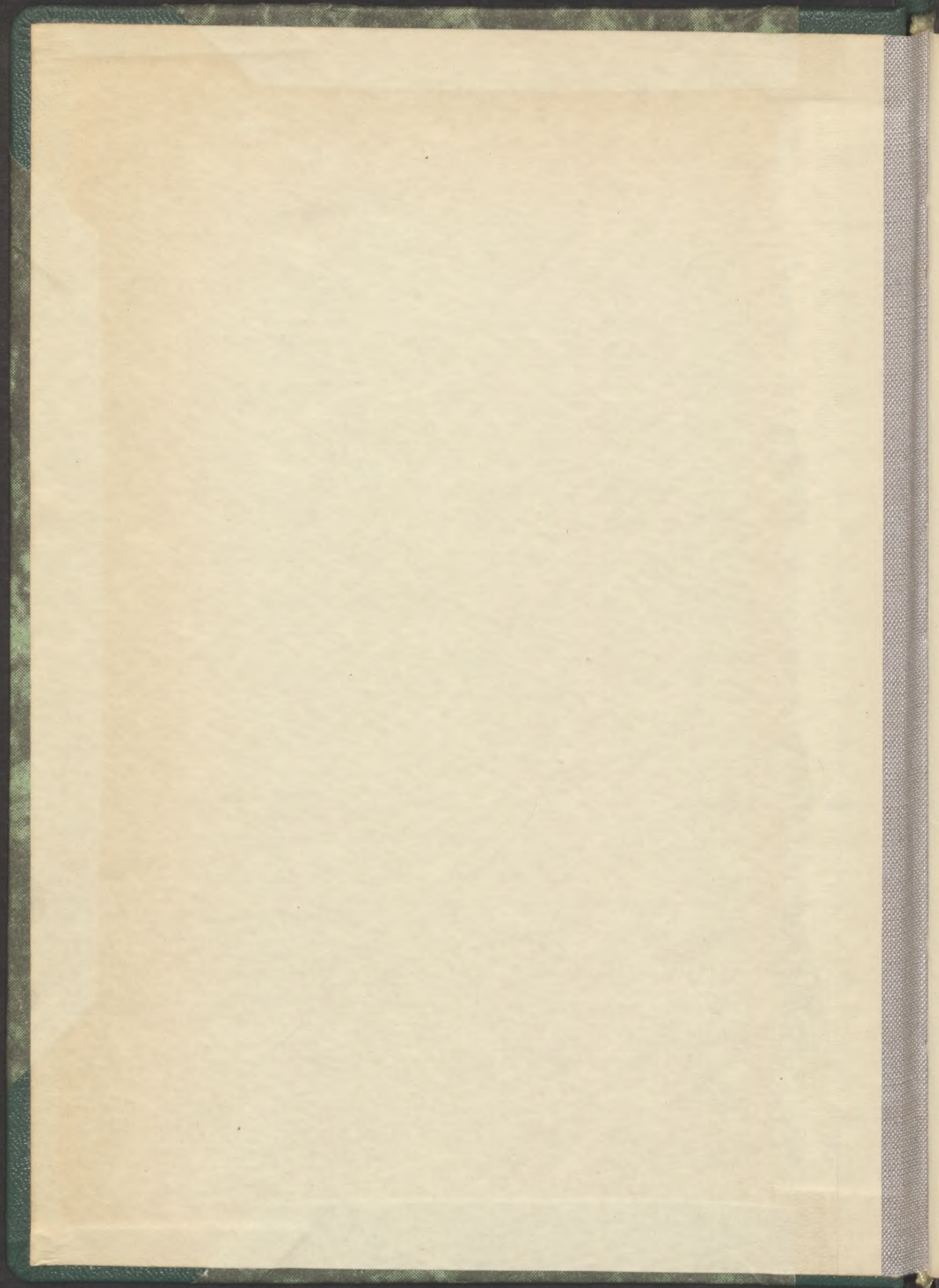
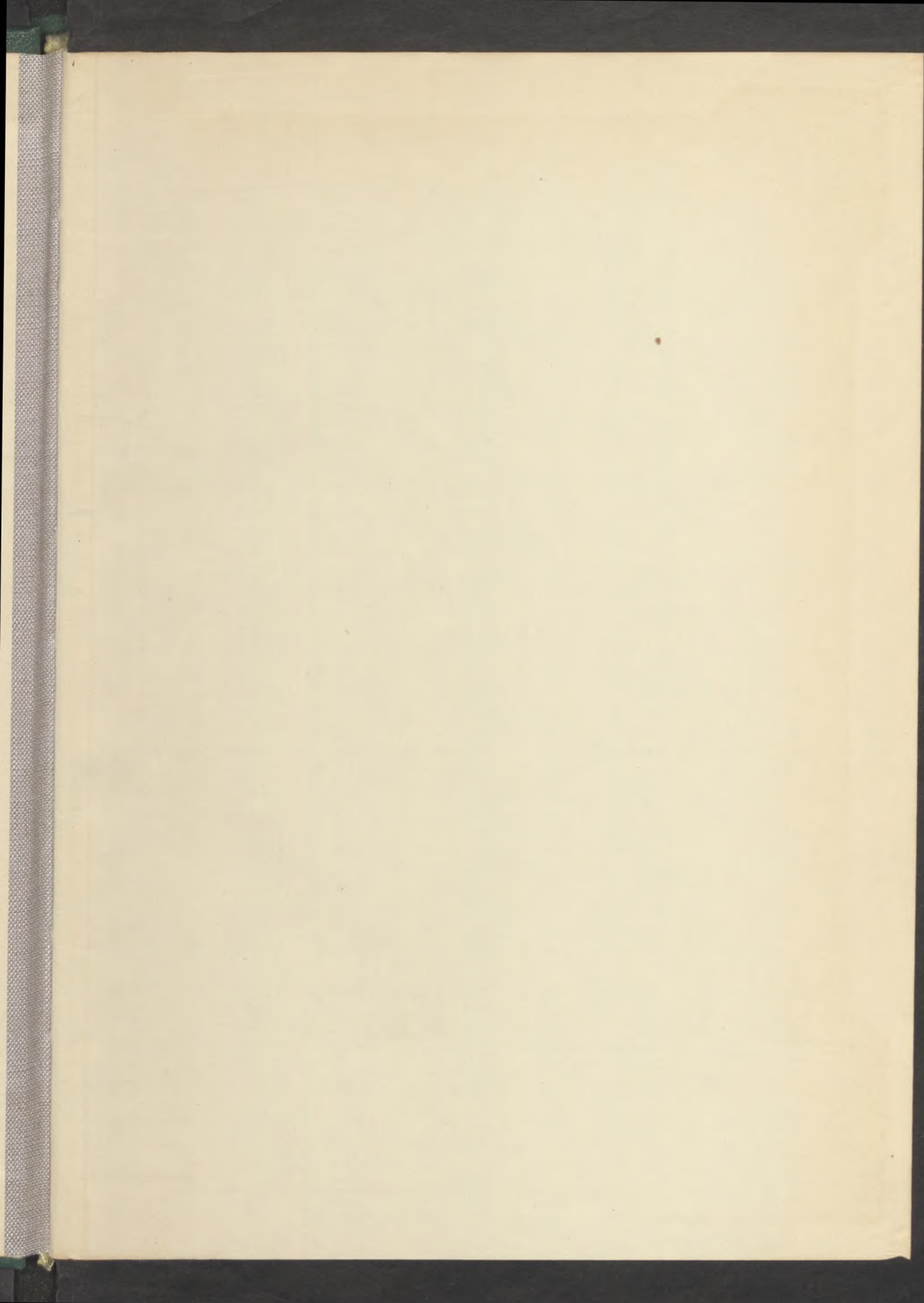
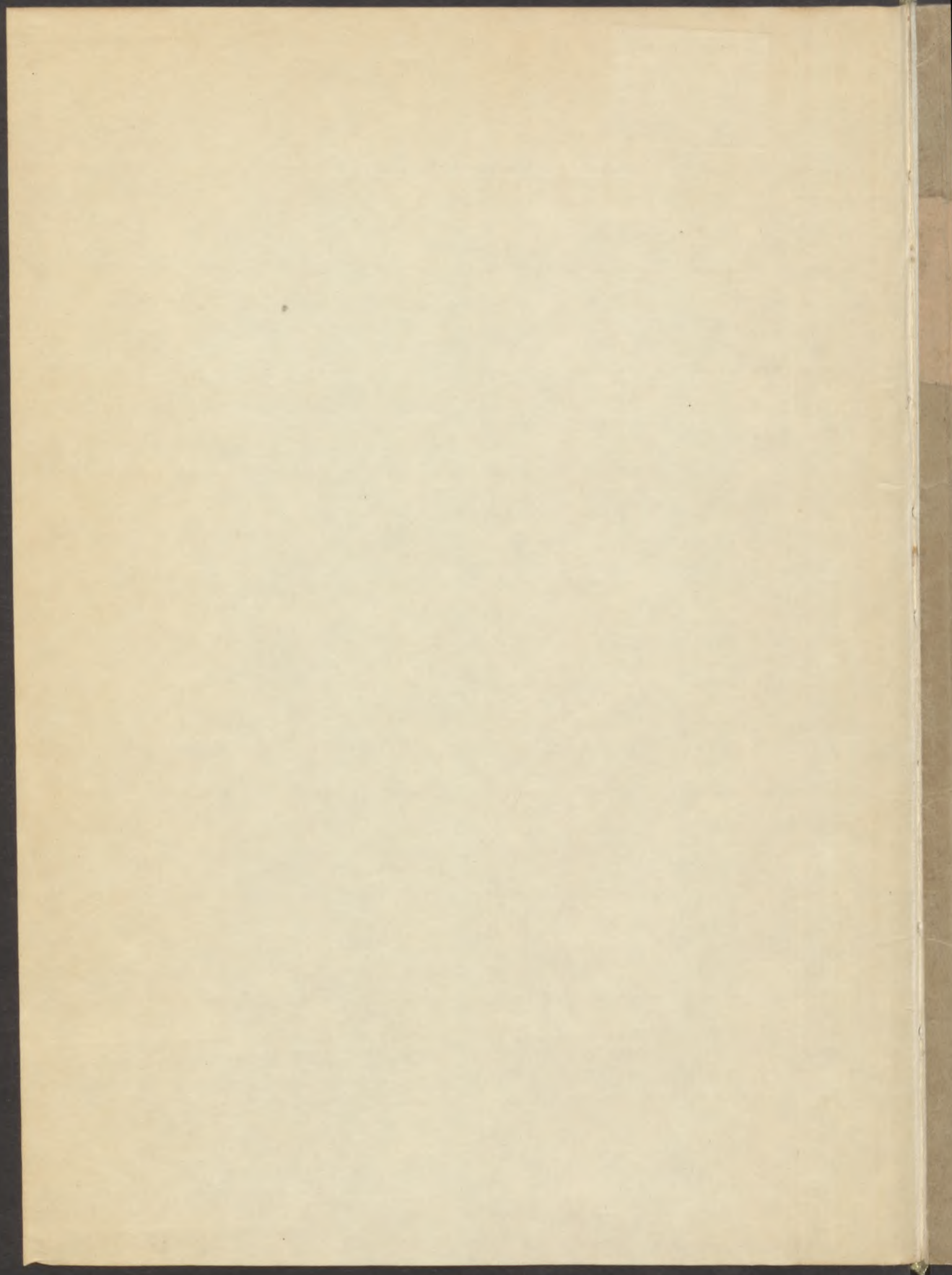

603.553

609553

Böszörményi Jenő

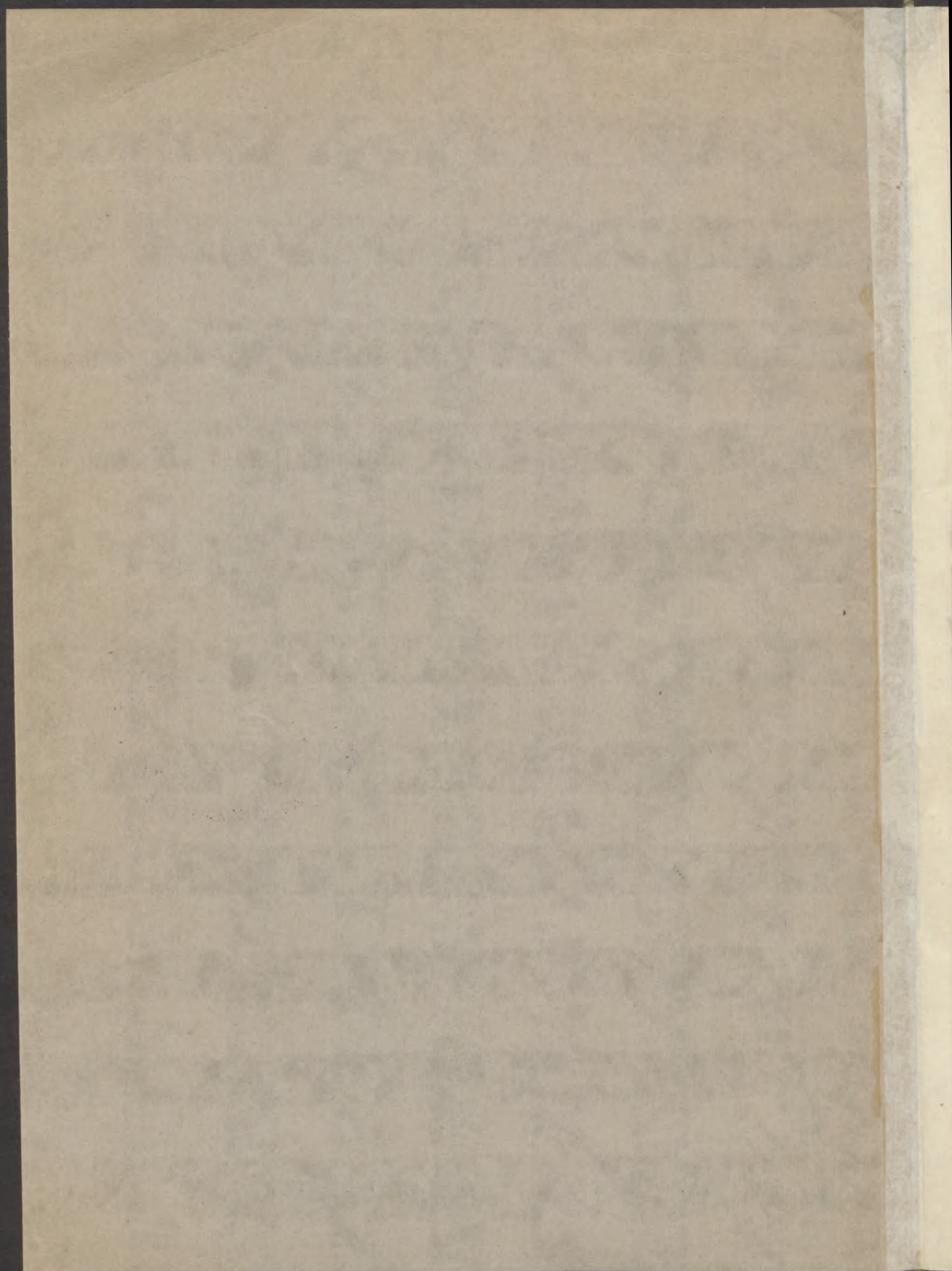
Kapsütötte *mezőkön*

Elbeszélések

Szentes

Szerző kiadása

491.

BÖSZÖRMÉNYI JENŐ

NAPSÜTÖTTE MEZŐKÖN

ELBESZÉLÉSEK

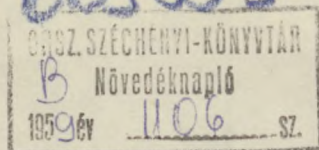

*A vándorregyélés emlékéül.
szentes, 1932., sept. 18*

Böszörményi Jenő

SZENTES & SZERZŐ KIADÁSA.

603 553

Kultúra Könyvnyomda, Szentes.

NAPSÜTÖTTE MEZŐKÖN.

Fáradtan, unottan, zsörtölődve cammogott be a vicinális az állomásra. Nem kisebb ember, mint maga a főnök jelent meg a fogadására. Hivatalos komolysággal köszöntötte. A vonat azonban nem nézett sem jobbra, sem balra. Rá sem hederített a szalutálásra. Hanem, mint egy mérges, pipás, öregember: sűrű füstfelhőt eregetett ki a száján és azután, az állomási épület előtt, lomha nyugalommal állott meg. Benn a kocsikban annál nagyobb volt az izgalom. Mindenki fellélekzett, hogy végre-valahára hazért. Tódult a nép az ajtó felé. Ki csomaggal, ki csomag nélkül. Csak az én vendégeim nem mutatkoztak a láthatáron. Ezek ugyan szépen becsaptak, gondoltam. Mehetek haza. Már mindegy. A kijárat felé tartottam, nagy bánan. Hirtelen a vállamra üt valaki.

— Aggyon Isten, jóestét!

Odafordulok, ahonnan az ismerős hang jött.

— Isten hozott! Hát magadban jöttél?

— Dehogyl!

És már mosolygott is mögötte a másik várva-várt. Átöleltem őket.

Májusvégi este volt. Az utcai lámpák halvány fény-nyel pislákoltak, talán azért, mert a szálldogáló, nehéz virágillat elkábította őket. Ez az álmoság — úgy látszik — ráragadt az érkezőkre, mert kilenc óra felé már kinyilatkoztatták, hogy hamarosan szeretnének lepihenni. Pedig mind a kettő hajnali lefekvő. Dehát csak egy napra jöttek. Nem volna illő dolog délig aludni. Már csak azért sem, mert a program kész és minden órának leakarjuk szakítani a virágát. Költő-barátom valamennyi levelében azt irogatta, hogy az ő élete úgysem más, mint lőtás-futás, hátha egyszer lejut az Alföldre, akkor elfelejti a hosszúra nyúlt, szívtelen kóházakat és megtölti a lelkét nádfedeles

házak melegével. Lecsavarja szívében a pesti villanylámpákat és apró mécsesnek a fényével gyújt világosságot. Napsütötte mezőkön akar kergetőzni, mint valamikor, gyermekkorában. Búzafield kell neki, amelyiknek olyan fekete a földje, hogy még a nap sem tudta évezredek óta megfakítani. Ebbe a csendes birodalomba vágyódik, ahol az ég derűsen néz le a földre és a föld megilletődve bámulja az eget. Napsütötte mezők nyugalmaiban és derűjében akar megfürödni és találkozni akar a nappal, mint jó baráttal.

Erre az áradozásra azt válaszoltam, hogy minden kívánsága teljesülni fog. A búzafieldek, mezők, rétek tisztelik, csókolják és üzenik, hogy csak jöjjön, jöjjön.

Másik barátom, a humorista, a világ leglustább levéltírója és így nem csudáltam, hogy csak egy képeslap erejéig erőltette meg magát. A programot elfogadta, de kirándulásra nem hajlandó gyalog menni. Neki vagy kocsi, vagy autó kell. Be akar mutatkozni a tanyai világnak. Szemébe akar nézni a tanyai magyarnak. Hallani akarja a nyugodt, megfontolt, méltóságos beszédét.

Neki is azt válaszoltam, hogy nyugodt lehet. Teljesül a kívánsága.

Ilyen előkészítés után érkeztek meg egy napra. Most már állani kell a szavamat. Lefektettem őket kilenc óra után. Édeset aludtak. Szépet álmodtak. Frissen felvirradtak.

Útra keltünk. A humorista tiltakozott ugyan a gyaloglás ellen, de kiengeszteltem azzal az ígérettel, hogy visszafelé kocsin hozom haza. Mikor a város széléhez értünk, a költő megemelte a kalapját.

— Kinek köszöntél? — kérdezte a humorista.

— Itt kezdődik a határ. Üdvözölni akartam a földet, mezőket, réteket és valamennyi mezei virágot, amelyik kinyílt a tiszteletemre.

Nekivágtunk a határnak. Hármasban. Egyideig a kövesúton haladtunk, majd bekanyarodtunk a dűlő-útra.

— Mennyi virág! — kiáltott fel elragadtatva a költő.

— Lássátok, egy ilyen búzavirág annyi szépséget hordoz a gyenge testén, hogy egész határt megszépíthet vele. Ha mindazt a színt és életet, ami egy ilyen napsütötte mezőn végigárad, vászonra vihetné a művész, akkor az a hideg

vászon megborzongana a boldogságtól, hogy ennyi fénynek és életnek lehet a hordozója.

A humorista lehajolt és néhány szálát leszakított. Majd magyarázni kezdte:

— Egy ilyen virágszál az ég és föld szerelméből támad. Ha rajtam állana, törvénybe iktatnám, hogy mindazért a szépért, a mi a művész lelkén át szétárad a világba, mezei virágból font koszorú hulljon a homlokára. Mert nincs ehhez fogható babérkoszorú.

Erre azután a művészetre terelődött a beszéd.

— Tehozzád nem volt fukar az élet, — fordultam a költőhöz, — jártál a dicsőség dűlő-útjain, országútjain és mindeniken annyi virág hullott rád, amennyi keveseknek jut osztályrészül. Mégis szeretném tudni, hogy melyikhez fűződik legdrágább emléked?

A költő elgondolkozott. Majd halkán csak annyit mondott:

— Annak története van.

— Annál jobb. Most már nem hagylak békén, amíg el nem mondod.

És hozzáfogott.

— Ti nem ismeritek az én ifjúságomat és így nem is tudhatjátok, hogy mennyi szenvedésben volt részem, mennyi nélkülözéssel kellett megbirkóznom és mennyi mellőzés keserítette meg a kenyér-harcomat. Mindez azonban nem tartozik ide. A történet ott kezdődik, amikor színdarabot írtam és előadásra elfogadták. Egyszerre megváltozott az életem sorja. Ezzel kezdődtek a jobb napok. Rohantam a vasúthoz és meg sem állottam addig, amíg ki nem szállottam a falumban. Az édesanyám elhalmozott csókjaival és megkérdezte, hogy hoztam-e valami jó újságot? Hoztam bizony, válaszoltam. Most már vagyok valaki. Előadják a darabomat. Erre azt mondta, szegény, hogy eddig is voltam valaki, sőt még annál is több, mert neki mindene voltam.

Mikor idáig jutott az előadásában, ismerős, fiatal, tanyai magyar jött velünk szembe. Megszólítottam:

— Hová mégysz, fiam?

— Sietek a városba. Meghalt az édesanyám, kérem-alássan.

— Fájdalommal hallom. Áldott lélek volt.
A költő abbahagyta az elbeszélést.
— No, miért nem folytatod?
— Elgondolkoztam.
— Min?
— Arra gondoltam, hogy egy anyával ismét kevesebb van a földön.

Továbbhaladtunk. Napsütötte mezőn, dűlő-úton, megfontoltan, lassan ballagtunk.

A költő erőt vett az érzésein.

— Hol is hagytuk el?

— Ott, hogy hazaérkeztél.

— No, igen. Elújságoltam, hogy elfogadták a darabomat. Hamarosan előadják. Fényes urak és asszonyok előtt. A bemutatóra fel kell jönnie. Mindjárt kijelentette, hogy esze-ágában sincs feltörekedni Pestre. Mit csináljon ő, a szegény, bekötöttfejű parasztasszony, annyi előkelő úr, meg nagysága között? Talán még le is néznék, ha közéjük ülne. Azután sohasem járt színházba. Pénze sincs rá. Jó neki itt, a csendes faluban. Éppúgy örül itt a fia dicsőségének, mintha Pesten ülne, abban a ragyogó palotában.

Közben megint ismerőssel találkoztunk. Kedves, öreg, tanyai magyar volt.

— Hova tetszik menni?

— Napsütötte mezőkre viszem a vendégeimet.

— Nagyon jól van. Hiszen olyan szép minden. Jó esőnk volt a múlt héten.

Mikor az öregtől elbúcsúztunk, a humorista megjegyezte:

— Milyen nyugodt, méltóságos az öregnek az arca.

Miután pedig megint kiestünk a kerékvágásból, költőbarátomat nógatni kellett, hogy folytassa, ahol elhagyta.

— És mi lett a feljövettel?

— Mi lett? Hát addig kértem, amíg megígérte, hogy feljön. De azt kikötötte, hogy a legutolsó sorban ül le. Azután a fejrevaló kendőjét sem veszi le. Megegyeztünk. Az első felvonás után felharsant a taps. Zúgott, viharzott a lelkesedés. Hirtelen kigyúltak a lámpák. Villanyfényben úszott a nézőtér. Ünnepi örömben égő, kipirult arcok

előttem. És ebben a csillogó képben meglátom az édesanyámat. Sírt, zokogott keservesen. Valamennyi virág között, amelyiket akkor este és azóta kaptam, az ő könnyeinek volt legkedvesebb az illata. Könnyei koszorúja volt a legdrágább babérkoszorú, amelyet ajándéku­ l kaptam az Égtől.

A humorista ezalatt, mezei virágokból, csokrot kötött. Formás kis csokrot. Azután átadta a költőnek:

— Mind a kettőnk nevében, a napsütötte mezők nevében és valamennyi virág megbízásából átadom neked ezt a csokrot.

— Én pedig gondolatban elrepülök az édesanyám sírjához és arra teszem le, fiui szeretettel.

Továbbhaladtunk. Napsütötte tájon, dülő-úton, fel­ frissülve ballagtunk.

Ezután a humoristára került a sor. Neki kellett elmondania, hogy az élete útjára hullott virágok közül melyikhez fűződik a legdrágább emlék?

Nem sokat kérette magát. Hozzákezdett.

— Az egyik külvárosi dalárda hangversenyt rendezett. Engem is felkértek, hogy szerepeljek. Elvállaltam. Mihez­ tartás végett tudatták, hogy a hallgatóságom a leg­ szegényebb emberekből verődik össze. Küzdő, verítékező, máról-holnapra-élő rongyosokból, akiknek az életében nem sok a fény, de annál több a sötét gond. Éppen azért azt kérik, hogy vidám dologgal hozakodjak elő. Minél nagyobb derű árad szét majd a teremben, annál hálásabbak lesznek. Minél tovább tart, annál jobb. Hadd nyíljanak mosolyra az arcok. Hadd mulassanak. Hadd kacagjanak.

A hangversenyre rengeteg nép sereglett össze. Pár fillér volt a beléptijegy. A legnyomorultabb is megfizethette. Akinek még ennyije sem volt, azt beeresztették ingyen. Soha nem kívánok hálásabb publikumot, mint amilyen ez volt. Hogy éljeneztek. Hogy tapsoltak. Hogy lelkesedtek. Annyira meghatott a látvány, hogy mikor rám került a sor, a lelkemet adtam nekik. A szomorúságot ki kergettem a teremből és volt olyan kacagás, hogy szinte megreszkettek a kopott-festésű falak. Az ünnepség végeztével oszladozni kezdett a társaság, amelyből egyetlen lelket nem ismertem. Annál jobban csudál-

koztam, mikor a sokaságból hirtelen kivált egy gyászruhás asszony és megszólított.

— Bocsánatát kérem. Néhány szót szeretnék szólani.

— Kérem. Tessék.

— Nagyon köszönöm a jóságát.

— Miért?

— Hogy felvidított. Az én boldogságomat darabokra zúzta az élet. Esztendőök óta bánat volt a kenyerem. De ma este! Oh, boldog este! Ma oly boldogan kacagtam, hogy ifjúságom jutott eszembe. Ma este ismét örültem az életnek. Ezt jöttem megköszönni. Soha el nem felejttem a jóságát.

— Hogy ma este ismét örült az életnek, ez számomra a legszebb bakérkoszorú, — válaszoltam a gyászruhás asszonynak.

— Igazad volt, — vágott közbe a költő, — mert a szomorú asszony mosolya életed útjára hullott drága virág volt.

Továbbhaladtunk. Alig vettük észre, hogy elértünk a tanyához. A gazda fogadott bennünket. Bevezetett a szobába. Leültünk. Költő-barátomnak az volt az első kérdése, hogy van-e ifjú leány a háznál?

— Van, hála Istennek! — felelt a gazda.

— És hol van?

— Künn a kertben, az édesanyjával.

— Szeretném őket megismerni.

A gazda kiment, hogy behívja őket.

— Honnan gondoltad hogy ifjú leány van a háznál?

— Honnan? Hát nézd csak ott az ablakban azt a mezei virágokból font csokrot. Onnan tudom. És azt is, hogy a lány: menyasszonyféle. A választottja hozta neki. Fogadni mernék, akármibe.

A szobába bejött a gazda és a lány az anyjával.

— Úgy-e, a tied ez a gyönyörű csokor? — érdeklődött a költő.

— Igen. Az enyém.

— Nem adnád nekem?

A leány fülig pirult.

— Majd szedek a mezőn másikat, de ezt nem adhatom.

— Olyan menyasszonyféle a lányom, — mentegetőzött a gazda. — Ma kapta. Tetszik tudni.

— Hogyne tudnám!

Ezután egy kis italt hoztak. Barátkoztunk. Poharaztunk. Jobban nem mulathattunk volna a saját, édes testvérünknel sem.

A fogat megérkezett a városról. Értünk jött. Indulhatunk. Humorista-barátom azonban fogadkozott, hogy ő ugyan nem ül kocsira. Neki búzaföldek és napsütötte mezők kellenek. Úgy is lett. Amint kívánta.

Mikor a városhoz közeledtünk, a költő visszatekintett a tájra és boldogan szavalta:

— Napsütötte mezőkön jártunk!

— Igen, napsütötte mezőkön, — erősítgette a humorista.

Én pedig hozzáfűztem:

— Mikor az édesanyád könnyeiről beszéltél, úgy éreztem, hogy napsütötte mezőre vezettél. És a szomorú asszony mosolya, vagy az ifjú leány csokra sem volt más, mint napsütötte mező. Mert ahol szeretet és jószág virul: ott virul a napsütötte mező. Ott tündöklük az királyi pompájában és ringatózik millió, meg millió, soha el nem hervadó virágnak az illatárjában. . .

HOGYAN SZÜLETIK A NOVELLA?

Néhány esztendővel ezelőtt birtokot ajánlottak megvételre, nem messze a várostól, a határ legszebb részén. Hosszas lelkitusa és izgalmakban bővölködő tárgyalás után vettem meg. Így lettem földbirtokos. Mikor aláírtuk a szerződést, a volt-tulajdonos kinyilatkoztatta, hogy életének egyik legboldogtalanabb órája következett el, mert most már nincs semmije a világon. Én pedig új és szokatlan érzések hullámválását éreztem a lelkemben, mert most már van valamim azon a bizonyos, temetői darab-földön kívül.

A birtoknak gyönyörű a fekvése. Gyönyörűbb már nem lehet. Méltó dísz az Alföldnek. Közvetlen mellette mered az égnek az az ötméteres halom, amelynél különbet bizonyára lehet találni az Alpeselekben, de errefelé nem. Miért is lenne magasabb? Miért zárja el a kilátást a messze-tekintő szem elől? Hiszen így is festői kilátás nyílik a legtetéről a birtokra. Mikor először másztam meg és szédítő magasából letekintettem az uradalmamra: fájó érzéssel gondoltam elődeimre, akik ebben a boldogságban nem részesülhettek. A familiámban tudniillik én vagyok az első földbirtokos. Évszázadok óta nem történt meg egyetlen őssal sem, hogy a saját földjére tekintetett volna le, akár hegyről, akár halomról.

A birtokról különböző volt a vélemény. A volt gazdája erősítgette, hogy ehhez fogható föld nincs a megyében. A szomszédok másként gondolkodtak. Az egyik — a kelet felőli — megnyugtató, hogy ehhez fogható rossz földet keveset találni az országban. Míg a másik — a nyugati szomszéd — azt mondta, hogy neki ingyen sem kellene.

Történelmi hiteles feljegyzések szerint, évszázadok óta, mély árok húzódik el a birtok mellett, mely nagy esőzések alkalmával színültig telik meg vízzel. Ilyenkor a megtevesztésig hasonlít a patakhoz. Úgy csobog, mint egy

tirol, hegyi patak. A vonat közvetlen a birtok mellett vágat végig. Az utasok ki-kitekintgetnek az alföldi tájra és kíváncsiskodva kérdezik: Ugyan, kié lehet ez a gyönyörű birtok? Akárkié: boldog ember az! Az állomás közel. Akármilyen bő a termés, gyermekjáték odaszállítani. Hajnalban és este hét órakor idehallatszik a gőzhajó túlkölése, mert a Tisza csak egy hajításnyira. A virágkultúra olyan, mint Hollandiában. Azzal a különbséggel, hogy itt csak mezei-virág-kultúra van. Búzavirág, pipacs, vadvirág milliószámra díszlik. A gazdálkodás belterjes. A magyar, aki felébe munkálja, külföldön járt és künn szerzett tapasztalatait használja fel, hogy Amerikával felvehesse a versenyt. Fel is vette alaposan, de Amerika legyűrte. Külföldi utazásairól különösen szeret beszélni. Szerbiában volt hadifogoly. Valamelyik aszaltszilva-értékesítő vállalatnál dolgozott sokáig. A birtokon azonban egyetlen szilvafa sincs. Az állattenyésztés nyugateurópai színvonalon áll. Marhaállomány és aprójószág: fajtiszt. Ki kell emelnem a lóállományból azt a két, tüzes sárkányt, amelyik ha autóval találkozik, versenyparipának képzei magát és olyan vágatásba kezd, hogy magamfajta, egyszerű ember nem felejt el olyan könnyen. Ez a tüzes természet sok bajt zúdítana a többi lóra, ha volna. Szerencsére azonban csak ez a kettő van.

A birtok nem nagy. Nem is kicsi. El lehet rá mondani: Sem nem kicsi, sem nem nagy, éppen hozzám való vagy!

Kettőezerkettőszáz négyszögöl.

Egyszer aztán az történt, hogy valamelyik vidéki városkában olvastam fel hangversenyen és utána bankett volt, amelyre — mint szereplőt — engem is meghívtak. A magasba kerültem. Ismét: szédítő magasba. A főhely közvetlen közelébe. Méltóságos asszony volt az egyik szomszédom. Méltóságos úr a másik. Szemben ült velem egy csodálatos briliáns-gyűrű, amelynek a fénye majdnem megvakított. Ennyi káprázatban megszédültem egy kicsit. Büszkén néztem végig az óriási termen. Majd ismerkedni kezdtem a szomszédjaimmal.

A méltóságos asszony volt a legleereszkedőbb. Annyit megtudtam róla, hogy nagybirtokos. Beszélgetni kezdet-

tünk. A modern gazdálkodásról. Örömmel állapítottam meg, hogy a méltóságos asszony éppen annyit ért a belterjes gazdálkodáshoz, mint én. Vagyis semmit. Ez nagyban megkönnyítette a társalgást. Az ember nyugodtan állíthat akármit. Neki is mondhatnak akármit. Egy arcizma sem rándul meg a rémülettől.

Boldog megnyugvással láttam, hogy őméltósága teljesen tisztában van gazdasági szakképzettségem kiáltó hiányaival, ezért aztán nem került nagy fáradságunkba áttérni más témára. Olyanra, amelyikhez mind a ketten értettünk valamennyire. Ez pedig nem volt más, mint az irodalom.

Beszélgetés közben felvetődött az a kérdés: hogyan születnek a nagy költők, írók, művészek és lángelmék alkotásai? Őméltósága a világirodalom nagyjainak életéből bizonyította be, hogy az igazi alkotás nem mesterembermunka, hanem az ihlet nagyszerű pillanatainak az elgondolása és azután formába-öntése. A falusi kovácsműhelyben is alkotás folyik. Évszázados recept szerint. A lángelme azonban újat teremt. Nem nyűgözi le a mindennapiság. Nem jár kitaposott úton.

Mindezeket illő tisztelettel hallgattam végig.

— Maga novellákat ír? — kérdezte hirtelen, minden átmenet nélkül a szomszédom.

— Igen. Néha.

— Most is azt olvasott fel.

— Igen.

— És hogy születik a novella?

— Csakúgy szegényesen. Legalább nálam úgy. Az ember leül az írógéphez és elkezd írni. Ír . . . ír . . . és mindig csak ír . . . Közben jön valaki. Abba kell hagyni. Azután megint hozzákezd és veri a szegény írógépet. Végül elérkezik a befejezéshez. A hős vagy életben marad, vagy meghal, szegény, nyugodjon.

— És?

— És megszületett a novella.

Őméltósága mosolygott. Mind a ketten elhallgattunk. Ekkor a főhelyen felállott valaki és dikciózni kezdett. A kedves vendégeket köszöntötte fel, akik közé tartozni én is szerencsés lehettem. Egyik szó szebb volt, mint a

másik. Meghatottan hallgattam, mert életemben most köszöntöttek fel először.

— Ki nem állhatom a humoristákat, — fordult hozzám, a dikció végeztével, méltóságos szomszédasszonyom.

— Én is irtózom tőlük, — válaszoltam.

— Maga nem humorista?

— Dehogyan vagyok! Egyéb sem kellene!

— Hát akkor micsoda?

— Földbirtokos. Éppen azért ritkán írok. A birtokom nagyon lefoglal.

— Merre van a birtoka?

— Az Alföld kellős közepén. És a méltóságodé?

— A Mátra alján. Tudja, mikor az ember felmegy az öreg-hegyre: onnan festői a kilátás az uradalomra.

— Az uradalomra? — kérdeztem elhűlve.

— Igen.

— Különben nálam is úgy van. Szóról-szóra. Betűről-betűre.

— Azután kedvesen csobogó hegyi patakok száguldanak a birtokon keresztül.

— Nálam is csobognak. Van különösen egy kis csacska-patak, amelyik úgy csobog, hogy sokszor fárasztó hallgatni.

— Van kisvasútja?

— Nincs. Nagyvasútam van. Közel az állomás. Innen viszik a termést a világ minden részébe. Víziútam is van. A gőzhajó túlkölése odahallatszik. Hajnalban már üdvözlí a kis uradalmamat. Este hétkor pedig elbúcsúzik tőle.

— Milyen poétikus maga!

— Óh, kérem.

— Én most egy csomó újítást hoztam be. Óriási virág-kertészetet teremtettem. A főtisztet külföldi egyetemeken járt és csuda-dolgokat csinál a gazdaságban.

— Az én főtiszt is járt külföldön. Sokáig. Nálam is van virág-kultúra. Én azonban nem adom el a virágokat. Hadd díszítsék a birtokot!

— Azután verseny-istálló is van. Talán hallotta hírét?

— Hogyne! Piros-kék szín?

— Nem. Fehér-fekete.

— Mindig összecserélem ezt a két színt. Színvak vagyok.

— Verseny-istállója van?

— Az nincs, csak verseny-paripám. Különösen kettő az, amelyik versenyt fut a leggyorsabb autóval.

Megint dikció következett. A főhelyről felállott valaki. Hosszan beszélt. A hölgyeket éltette. Utána általános csend lett. Ennyi beszéd után jólesik a hallgatás.

Hallgattunk.

Majd újból megindult a társalgás.

— Ha szabad kérdezni: mennyi a méltóságod uradalma?

— Nem nagy. Kétezer hold.

— Nem nagy. Nem is kicsi. A legjobb.

— Meg lehet belőle élni.

— Meg. Szegényesen. Kétezer hold . . . És kishold, vagy katasztrális?

— Katasztrális.

— Akkor még jobb.

— És a magáé?

— Az enyém: kettőezerkettőszáz . . .

— Kishold?

— Nem.

— Katasztrális?

— Nem.

— Hát akkor micsoda?

— Nem nagy. Nem is kicsi. Éppen a legjobb.

— Nem értem.

— Hát kérem, méltóságos asszonyom, az én birtokom: kettőezerkettőszáz négyszögöl.

— Hallatlan! Hiszen maga nem földbirtokos!

— De igen. Az vagyok. Az uradalmam azonban csak olyan kisebbfajta uradalom. Azután meg azt méltóztatott kérdezni: hogy születik a novella?

— No és hogy születik?

— Ime, megszületett a novella!

ISTEN KÖVETSÉGÉBEN.

Reggelenként, amint a dónáti kövesúton a város felé haladtak a tanyai magyarok, akárhányszor összetalálkoztak azzal a vézna, sápadt, szelídtekintetű iskolásgyerekkel, akinek — bizony — jónéhány kilométernyi utat kellett megtennie, hogy valamicske kis tudományt szívhasson magába. A társai sem dicsekedhettek túlságos előkelőséggel, de köztük mégis ő volt a legrongyosabb. Piros-pozsgás tanyai barátai közt ő volt a leghalványabb. Mosolygósarcú gyermekseregben az ő arcán tükröződött a legnagyobb fájdalom. Hamar elérzékenyült. Ilyenkor csupa könny lett a szeme. Csúfolták is eleget érte. Pajkos, játszi kedvvel aztán elnevezték Könnyes Péternek.

Az iskolától olyan messze lakott, hogy délre nem mehetett haza. Az ebéd miatt különben kár lett volna töredelmeskednie, mert otthon sem kapott volna mást, mint legfeljebb egy kis kenyeret, néha még azt sem.

Egy reggel csikorgó hidegben sietett az iskolába. Fázott, didergett. A gyenge testét takaró, szakadozott rongy nem sok meleget árasztott. A kövesúton hirtelen parasztkocsi állott meg mellette.

— Ülj fel, kis fiam!

— Köszönöm, nem fáradtam el.

— No, csak ülj fel hamarosan, ne okoskodj! — biztatgatta egy idősebbnek látszó asszony, kinek a hangja annyira hasonlított az édesanyjáéhoz.

Mit volt mit tenni: nem utasíthatta el a kedves hívást. Felült. Mikor a meleg subából kitekintgetett a megfagyott világba, úgy érezte, hogy ilyen aranydolga csak a mesebeli királynak lehet. Vagy tán még annak sem.

Másnap megint felkerült a kocsira. Es így volt ez aztán még egynéhányszor. Útközben annyi mindent kérdezgetett tőle a kedvesszavú néni, hogy alig győzött min-

denre megfelelni. Elmondta, hogy tanyás az édesapja. Félnék tőle, mert haragos ember és szörnyen üti-veri őket. Testvérei is vannak, de meleg ételt ritkán kapnak. Az édesanyja ezért mindig szomorú.

Az elbeszélés úgy meghatotta az asszonyt, hogy nem szólt senkinek a tervéről, hanem egy reggel felkereste a tanyásékat és arra kérte őket, hogy adják neki oda a gyereket. Magánosan él. Nincs senkije. Ennek meg jó sora lesz nála. Még örökbe is fogadhatja.

A tanyásné mindjárt kész volt a válasszal. Nem adja. A világ minden kincséért sem adja. A tanyás azonban másként gondolkozott. Odaadja. Hogyne adná oda, mikor úgy sincs kenyér a háznál és legalább kevesebb lesz a gond.

Könnyes Péternek mennie kellett. Nagy sírás-rívás közt búcsúzott el az otthonától. Rongyai helyébe új ruhát kapott. Meleg sapkát. Vadonatúj csizmát. Nem éhezett, sőt mindene megvolt, amit szeme-szája kívánt. Csak egy hiányzott. Amit semmi nem pótolhat a világon. Az édesanyja. A szegény, fájdalmasarcú asszony. Elsírta hát a kérését nagyzokogva, hogy haza szeretne menni.

— Miért akarsz hazamenni? — kérdezte szelíden a jó asszony.

— Az édesanyám... az édesanyám vár otthon.

— Hiszen hazamehetsz, fiam. Majd visszajössz.

— De én otthon szeretnék maradni.

— Hát jól van. Menj haza.

— Elbúcsúztak. Könnyes Péter kezecskélt. A pártfogója pedig megcsókolta. Mikor hazaért, már esteledni kezdett. A tanyás ráordított:

— Miért jöttél haza? Tán elkergettek?

— Nem, édesapám. Haza akartam jönni. Itthon akarok maradni.

— És miért?

— Az édesanyám... az édesanyám...

Csak ennyit mondott. Itt elakadt a szava.

— Tán ütöttek?

— Nem. Szerettek. Jó sorom volt. De itthon még jobb. Százszor, ezerszer jobb.

A tanyásnak a szívébe markolt ez a néhány szó.

Jobb itthon! Ebben a nyomorúságban, a gyűlöletnek ebben a házában, ahol mindenki félve-retteg tőle. Ahol éheznek és ahonnan elszállott a boldogság. Jobb itthon! Nem akarta elhinni. Még egyszer megkérdezte:

— Jobb itthon?

— Százszor, ezerszer jobb!

— Az asszony azt gondolta, hogy most megint vihar lesz. Közbevágott:

— Ugyan ne bántsa ezt a szegény gyereket. Hála Istennek, hogy megint itthon van. Úgysem bírtam volna sokáig nélküle az életet.

— Nem bántom. Dehogy bántom. Ha egyszer jobb neki itthon.

Könnyes Péter meghúzódott a sarokban, mintha valami szörnyű bűn terhelné a lelkét. Majd meggyújtották a méceszt. Félénken elővette a zsoltárját és tanulni kezdte:

Az Úr énnékem őriző pásztorem,
Azért semmiben meg nem fogyatkozom;
Gyönyörű szép mezőn engemet éltet...

A tanyás fáradtan tekintett maga elé. Egyetlen szó nem hangzott el az ajakáról. Csak magában mondogatta: Semmiben meg nem fogyatkozom... Gyönyörű szép mezőn engemet éltet... Azután lopva oda-odatekintgetett a fiára, aki visszavágyódott ebbe a gyötrelmes otthonba.

A tanyásné vágott egy-egy darab kenyeret a gyerekeinek. Azután lefektette őket. A tanyás pedig felállott és odament, ahol Könnyes Péter feküdt, aki azt hitte, hogy az édesapja el akarja verni.

— Jaj, édesapám, ne bántson. Jaj, édesapám, ne haragudjon rám, hogy hazajöttem.

— Jaj, ne bántsa azt a szegény gyereket! — kérlelte az asszony.

— Nem bántom. Hogy bántanám? Csak megsimogatom a homlokát...

És megsimogatta a homlokát. De ni! A kerges kéz egyszerre bársonyossá lett. Áldott melegség áradt belőle. Ez a simogató szeretet álomba ringatta Könnyes Pétert és gyönyörűt álmodott. Virágos mezőn járt és az egyik kezét az édesapja, a másik kezét meg az édesanyja fogta. A mezei virágok pedig mind meghajoltak előttük.

Akkor éjszaka a tanyás nem húnyta le a szemét. Mindig azt hallotta: Jobb itthon! És a lelkében nagy elhatározás érlelődött meg. Megmutatja, hogy csakugyan jobb lesz itthon. Jobb lesz itthon, mint bárhol a világon.

Vasárnap bement a városba. A piacon embersokaság álldogált a hősök szobra előtt. Ácsorgó embersereg. Éppen elsőt harangoztak, mikor odaért. Hát menjen be a templomba, aki akar! — gúnyolódott az egyik. Én ugyan nem megyek a tájára sem! — kiáltotta a másik. Menjenek a gazdagok, meg az előkelők! — ordította a harmadik, meg a negyedik. Persze, hogy nem megyünk! — visszhangzott mindenfelől. A tanyás pedig megindult a templom felé. Az öreg pap prédikált.

— Az én szavam gyenge, emberi szó lehet, de az Igében maga Isten szól hozzátok, — mondotta. Jaj annak, aki elszakadt az Istentől! Jaj annak, aki nem szolgál a szeretetben övéinek, hanem zsarnokoskodik felettük. Jaj annak, aki miatt könnyek hullanak! De boldogok, akiknek szívük tiszta, mert ők az Istent meglátják. Nincs olyan nyomorult viskó, amelyben fel ne ragyoghatna az Úr dicsősége. De, ahol gyűlölet ég a szívekben, ott elsötétedik a világ és a mennyek országának öröméből egy párányi fény sem juthat oda!

A tanyás alig mert felnézni. Minden szó a szívét hasította. Szorongó érzéssel ült a templom leghátulsó padjában. Mellette ült egy öregember, annak a zsoltárjából énekelt. Buzgón, áhítattal.

A tavasz pedig halkan, csendesen, kezdett végigsétálni a földeken. Be-betekintgetett a tanyába. Milyen változást látott ott. A kérges kéz bársonyosabbá lett. A szó lágyabbá. A munka édesebbé. És kezdett felragyogni az Úr dicsősége.

Majd eljött a Pünkösöd.

A tanyák népe sietett a városba, a templomba. A tanyásék sem maradtak otthon, hanem jókorán elindultak és az első harangozáskor már a templomban ültek. Az öreg pap prédikált. A nép áhítattal hallgatta. Arról szólott, hogy Isten gyermekének lenni a legnagyobb méltóság és Isten követségében járni a legtisztább öröm. Az Úr nemcsak a hatalmasokat, de az erőtlenekeket is, nemcsak

a gazdagokat, de a koldus-szegényeket is, nemcsak az örülők, hanem a sírókat is, nemcsak a tudósokat, hanem a tudatlanokat is kiválasztja gyakran arra, hogy az ő követésében járjanak. És hányszor megtörténik, hogy egy gyermeket választ ki erre a méltóságra, hogy az Úr követésében járva, közelebb vigye az övét az égi irgalomhoz. A csudák kora nem járt le. Ma is történnek csudák. A pünkösdi csuda is megismétlődik . . .

Hazafelé-menet a prédikációról beszélgettek. Egyik tanyai ismerősük kezdette:

— Különös az, amit hallottunk. Hogy még egy gyermek is járhat az Isten követésében.

— Úgy van. Járhat. Én is azt mondom, — válaszolt a tanyás.

— Meg, hogy csudák történnek.

— Igen, történnek. Hiszem, hogy történnek.

— És hogy a szegény ember viskójában is felragyoghat az Úr dicsősége?

— Igen, felragyoghat. Minden szó úgy igaz.

Az ismerős ámult-bámult.

Közeledtek a tanyához. A gyerekek már várták őket.

— Jönnék édesapámék! — ujjongottak örömpesve.

— Ni, a gyermekeink! — örvendezett az asszony.

Bementek a szegényes hajlékba.

— Vegyétek elő a zsoltárokat, — szólt a tanyás.

— Énekeljük el a XXIII. zsoltárt.

Gyönyörű szép mezőn engemet éltet,

És szép kies folyóvízre legeltet . . .

És amint szállt az ének, lelkük előtt csodálatos fényességben ragyogott fel, mindent megaranyozva, minden szívet boldogítva, mennyországot a földre hozva az Úr dicsősége.

A KRITIKA.

Amikor először részesültem abban a megtisztelő szerencsében, hogy özvegy Katlan Jánosné asszonnyal eszmecserét folytathattam, mindjárt meg kellett győződnöm arról, hogy kevés olyan pletykája lehet a városnak, amelytől ő irtózáttal fordulna el. Olyan azonban egyetlenegy sincs, amelyik örök lakást venne a szívében. Úgy gondolkozott, hogy a lélek nem börtön, a pletyka pedig nem bilincsekbe vert rab. Az a hivatása, hogy házról-házra szálljon. Ezért amint meghallott egy-egy friss hírt, abban a nyomban túlادott rajta.

Kedves ismerősként állított be hozzám egy nyári nap délelőttjén. Az íróasztalomon halomszámra tornyosultak az akták és annyira belemerültem a munkába, hogy észre sem vettem a szobába lépését. A hangra lettem figyelmes.

— Hasznos munkálkodást kívánok.

— Köszönöm.

— Jónapot, aggyon Isten!

— Jónapot. Na, mi újság?

— Szörnyen elfáradtam.

— Hát akkor üljön le.

Leült. Reánéztem és megállapítottam, hogy rettenetes vihar zúghat a lelkében. Az arca dúlt. Szeme tört. Kevés ideig hallgatott. De csak kevés ideig. Azután kitört belőle az érzélem és sóhajtvá szólt:

— Baj van.

— Mi az a baj? Beteg valaki a családban?

— Beteg. A nászasszony. Ez ugyan még nem volna elviselhetetlen fájdalom, mert előbb, vagy utóbb: egyszer mindnyájunknak meg kell halni.

— Talán halott van?

— El tetszett találni. Még hozzá nem is egy, hanem három.

— Ez már csakugyan megdöbbenő.

— Nem az én halottam ugyan egyik sem, de azért igazán megdöbbenő. Mert mind a három más hitű, a temetés pedig egyidőben van. Hogy juthatok el így mind-egyikhez.

— Sehogy.

— Ezért olyan szörnyű az eset, kéremalássan. Más-kor két hétig sincs temetés, most meg egyszerre három.

— Legalább jó ismerősei voltak a megboldogultak?

— Nem. Azt nem mondhatom.

— És mégis el akar menni a temetésükre?

— Hogyne! Hiszen nekem ez az egyetlen szórakozásom.

Vigasztalni kezdtem, hogy nyugodjon bele a változhatatlanba. Majd más, derűsebb témára tértem át, hogy lelke égő sebére gyógyító balzsamot vigyek. Hiába volt minden. Miután eleget társalkodtunk, felállott és indulni akart. Úgy látszik, mégis meggondolta a dolgot, mert a másik pillanatban már visszaült a helyére. Valamit még mondani akart.

— Bizony, úgy van az, kérem, hogy valamirevaló temetésen sok a látnivaló. Az ember kíváncsi, hogy milyen a koporsó? Más a papírszemfedeles fakoporsó, meg más, ha selyemből van a szemfedél. Némelyik érckoporsó olyan csuda-gyönyörű, hogy szinte megkívánja az ember.

— Az ám! Úgy vagyunk azzal néha mindnyájan.

— Bizony úgy. No, de megyek is már. Feltartottam a munkában?

— A viláért sem!

— Hát akkor maradok még egy kevés ideig.

Marcsa néni nagyot lélekzett és újból nekilátott a munkának.

— Aztán nagyon érdekli a népet, hogy sírnak-e a gyászolók. Némelyik úgy töri magát, hogy az ember azt hiszi: belehal a fájdalomba. Másiknak meg egyetlen könnye sem hull. Sokféle az ember. Tetszik emlékezni az öreg Daru temetésére?

— Nem emlékezem.

— Igaz, nem most volt. Tíz esztendővel ezelőtt lehetett. Örökké emlékezetes eset történt ott.

— Micsoda?

— Szegény Daruné háromszor vágódott el a temetésen, másnapra pedig meghalt. Még mondtuk akkor, hogy ritkaság, hogy egy asszony már másnapra meghaljon az ura után. Megható, szép dolog. Gyönyörű eset. Már másnapra!

Özvegy Katlanné ezután közölte velem, hogy még sok ilyen érdekes históriát szeretne elmesélni, de most már csakugyan indul. Felcihelődött. Az ajtóig eljutott. Ott azonban meggondolta a dolgot és visszakíváncozott.

— Azt akarom még mondani, hogy a búcsúztató a legszebb valami a világon. Reggeltől estig elhallgatnám. Étlen-szomjan.

— Hallott is már egy párat életében, úgy-e?

— Hej, de boldog volnék, ha annyi pengő volna a zsebemben, ahányat én már hallottam. Mind szép az, kérem. Egyik gyönyörűbb, mint a másik. Ott volt a mult héten az öreg Baloghné temetése. Mindnyájan kíváncsiak voltunk arra, hogy: ugyan mit lehet szegény felett mondani, mert rosszul élt az urával. Mindig ütötte-verte az az elvetemült.

— No, és?

— Csak annyit tetszett mondani, hogy sokat szenvedett, szegény, de azért az a piszok einber érthetett belőle, ha akart.

Ekkor kopogtattak az iroda ajtaján. Tanyaiak jöttek. Katlanné erre végérvényesen elbúcsúzott. Hónapok múlhattak el. Nem láttam sehol. Hanem egyszer mégis találkoztam vele. A város másik végén volt temetés. Ott állott a koporsó közelében. A szertartás után, amint végighaladtam az udvaron, hozzámcsatlakozott. Csak egy szavam volna, — kérlett — tessék meghallgatni. Közben kiértünk az utcára és várakozni kellett addig, míg a tömeg eligazodik. Kérése teljesítésének tehát nem volt akadály.

— Régen nem találkoztunk, — kezdette az eszmecserét.

— Csakugyan régen.

— Már azt tetszett gondolni bizonyosan, hogy meghaltam.

— Nem gondoltam én.

— Pedig majdnem úgy volt. Kicsibe múlt. De hála Istennek, nem haltam meg.

— Örömmel látom.

— Nekem nem lett volna ilyen szép temetésem, mint ez. Meg lehetünk elégedve a koporsóval.

— Meg bizony.

— A halottnak sem lehet egy szava sem.

— Nem bizony.

— A gyászolók is eleget sírtak.

— Az ám.

— Hanem a gyászbeszéd miatt kavarodás van.

— Micsoda?

— Julcsa ángyom kimaradt a szavaltból. Kár, mert nagyon érzékeny természetű. Hogy fáj ez annak.

Közben megindult a menet. A beszélgetésnek — jóleső megnyugvásomra — vége szakadt. Az egyik közeli utcakeresztezésnél azonban megint összetorlódott a nép. Meg kellett állnunk, akár akartuk, akár nem. Ezt a kedvező alkalmat használta fel egy öregasszony arra, hogy megszólítson.

— Kéremalásson, tessék megbocsátani, hogy idebátorkodtam. Csak azt akarom mondani, hogy én nem ezen a hiten vagyok ugyan, de ehhez fogható beszédet még nem hallottam, amióta az eszem tudom. Nem is hiszem, hogy valaha még hallhatok ilyent. Csudaszép volt.

-- És megnyugodott a lelke?

— Nem nyugodott meg. Nem is nyugszik meg soha, mert sokbajú asszony vagyok. A szavalt azonban gyönyörű volt.

Múlt az idő. Egy reggelen öregasszony állít be az irodába. Köszön.

— Miben fárad lelkem? — kérdeztem.

— Nem fáradok semmiben. Fiatalkoromban eleget törtem magam. Öregségemre nekem is kell pihenés.

— Hát akkor miért jött?

— Segítséget kérek.

— Van koldulási engedélye?
— Nekem? Hogy volna? Nincs arra szükség. Nem vagyok én koldus. Ismernek engem előkelő házaknál is.

— Idevalósi?
— Igen. Itt lakott nekem valamennyi nemzetségem. Szegény édesapám, nyugodjon, Hajdú János gazduramnál szolgált és sokszor mondogatta, hogy ha miniszternek hívnák Pestre, oda sem menne, olyan jó helye van.

Néhány fillérért éppen a pénztárcámba nyúltam, mikor a vendégem közbevágott:

— Nem tetszik rám emlékezni?
— Nem emlékezem.
— Tessék csak egy kicsit gondolkozni.
— Nincs időm rá.
— Én vagyok az öreg Kondorné.
— Isten éltesse!

— Köszönöm. Én voltam az az asszony, aki a multkorában egy temetésen azt mondtam, hogy nem ezen a hiten vagyok ugyan, de olyan beszédet, mint amilyent ott hallottunk, még nem hallottam, amióta az eszem tudom és nem is hiszem, hogy valaha halljak ahhoz foghatót. Én mondtam ezt, kérem.

— Jól van. Emlékezem. Itt van, nézze, egy pengő. Használja egészséggel.

Az öregasszony hálálkodva távozott. A tiszteletdíj — úgy látszik — örömet szerzett neki. A temetési kritikát azonban a búcsúzáskor újabbal toldotta meg.

— Kár, hogy nem ilyen emberekből áll az egész világ. Milyen más lenne az élet!

Alig múlt el pár hét, ismét megjelent.

— Tetszik emlékezni rám? — kérdezte.

— Emlékezem. Nem maga volt az az asszony, aki a multkorában, egy temetésen azt mondta, hogy . . . ?

Ujjongó örömmel szakított félbe és diadalittasan szólt:

— Igen, én voltam. Én mondtam, hogy olyan beszédet, mint amilyent ott hallottunk, még nem hallottam, amióta az eszem tudom és nem is hiszem, hogy még valaha halljak ahhoz foghatót.

— A multkor kapott tőlem valamit?

— Kaptam, kéremszépen. Egy pengőt.

— Itt van megint egy pengő. Tiszteletdíj.

— Alácssan köszönöm. Meghálálom. Nem voltam hálátlan eddig sem, mert sokfelé járok a városban. Amerre jártam, mindenfelé elmondtam, hogy ahhoz fogható beszédet még nem hallottam. Tudja már a félváros. Nem vagyok én hálátlan. Tudom, hogy mi illik.

A harmadik látogatást már nehezen vártam. Arra gondoltam, hogy könnyen kikerekedhetik egy novella a látogatás nyomán. Hiába vártam. Nem jött a kritikusom. Már kezdtem elfelejteni, mikor egyszer iskolás gyerek jött hozzám, mélyen hajlongva.

— Kezét csókolom. Kondor néni küldött. Azt üzeni, hogy beteg. Azért nem jöhet. Mihelyt jobban lesz, mindjárt ellátogat.

— Mondjad meg, kisfiam, Kondor néninek, hogy tisztelem és jobb egészséget kívánok neki.

Nem kellett sokáig várnom rá. Friss, jó egészségben láthattam újból.

— A pengő végett jöttem, — szólt bizalommal.

— Helyes. Hanem tudja mit ajánlok?

— Nem tudom.

— Egyezzünk ki. Adok még egy pengőt és ezzel kvittek vagyunk. Így azután három pengőt keresett rajtam. Elfogadja.

— Tessék várni egy kicsit. Gondolkozom rajta.

Leült az öreg, kopott díványra. Gondolkozott.

— Mit jelent az, kéremszépen, hogy kvittek vagyunk? Ezt nem értem.

— Hát ez azt jelenti, hogy több pengővel nem tartozom magának, maga sem tartozik nekem több dícsérettel.

— Tessék ide adni a pengőt! — kérlelt csalódottan.
— Nem három pengőt ért ugyan az, amit mindenfelé hirdettem a városban, hogy olyan beszédet, mint akkor hallottunk . . .

— A többit már tudom. Elhagyhatja.

— Akkor megyek. Jaj, de sajnálom, hogy nem mondhatom többet, mert a három pengőért igazán elég-szer mondtam. Tán még sokszor is azért a kis pénzért.

Az öregasszonyt azóta sem láttam. Eltűnt nyomtalanul.

Minapában aztán fényes gyülekezetben voltam. Ünnepi szónok reszkető hangja zúgott végig másfél órán át a hatalmas teremben. Hosszan beszélt, fáradtan beszélt. Alig vártuk, hogy vége legyen. Dörgő, zúgó éljenzés zúgott a beszéd nyomán. A terem mindegyik részéből zarándokoltak a gratulációsok a boldog szónokhoz.

— Gyönyörű volt, — mondta az egyik.

— Remek volt, — harsogott a másik.

— Gratulálok. Gratulálok. Gratulálok, — hangzott erről is, arról is.

Én pedig meghúzódtam a terem egyik sarkában. Onnan néztem a jelenetet. Lelki szemeim előtt egyszer csak megjelent az öregasszony. A kritikusom. És magamban — önkéntelenül — suttogni kezdtem:

— Ehhez fogható beszédet még nem hallottam, amióta az eszem tudom és nem is hiszem, hogy valaha még halljak ehhez foghatót.

KÖLES MARCSA.

A feltételes megállóhoz közeledve, éleset füttyentett a a vicinális. Majd meglassította lépteit és a bakterház elé érve, méltóságos nyugalommal állott meg. Miattam kellett szegénynek megállania. Én voltam az egyetlen leszálló. Fogadásomra a bakter jelent meg. Tudatta, hogy kocsi jött értem. Odavezetett a várakozó szekérhez, amelyiknek a bakján öreg szolga ült.

— Mennyi idő alatt érünk a faluba?

— Ha a töltésen megyünk, beletelik egy óra, ha meg a rétnek tartunk, másfél óra.

— Akkor válasszuk a töltést. Siessünk. Így is éjfél lesz, mire hazavergődünk.

Elbúcsúztam a baktértől. Millió és millió csillag hintett szelíd fényt az útunkra. Zörgős, rázós, nyikorgós szekerünkön, éjfél tájban értünk be a faluba, amelyik édesen aludt már és túl volt az első, édes álmon. A csárdában régen eloltották a mécsest. A templom, az iskola, a község háza, a sok apró, nádfedeles ház, valamennyi akácfavirág — mind-mind — behúnyta a szemét és szundítgatott. Az éjjeli őr is nagyokat horkantott, ami különben hozzátartozik a hivatalához. Csak két öreg volt ébren. Engemet vártak. Nyugtalanul, türelmetlenül. Közben hosszukat ásígtattak. Mintha ezzel akarták volna egymást szórakoztatni. Amint meghallották a kocsizörgést, mind a ketten felsóhajtottak: Hála Istennek! Megérkezett! A néném száz, meg száz kérdést intézett hozzám, amint kiszabadultam az ölelő karjukból, a bátyám azonban hamarosan véget vetett a kíváncsiskodásnak azzal az indoklással, hogy éjszaka van. Holnap is nap lesz. Gyérünk aludni.

Lefeküdtünk. Az áldott, falusi csendben, a dunna és párna-tömkelegben hamar elnyomott a buzgóság. Talán

délig aludtam volna egyfolytában, hogyha a korareggeli órában különös zajra fel nem riadok. Úgy hallatszott, mintha tábori ágyúk csaholnának a közelben. Csak nem vagyok tán ismét Uzsokon? Kiugrom az ágyból. Felhú-
zom a függönyt. Kinyitom az ablakot. Megállapítom, hogy nem Uzsokon vagyok, hanem a csendes, tiszamenti faluban. Korareggel van. A csordát hajtják ki. Piros-
pozsgás csordásgyerek ér az ablakom elé. Versenyre akar kelní a társaival és a tiszteletemre irtózatosat csördít. Akkorát szól, mint egy kis tábori ágyú. Rákiáltak:

— Miért csördítesz ilyen kegyetlenül, fiam?

— Mert én is vagyok valaki a faluban, — válaszol félvállról.

A csorda elvonul. A tábori tüzelés halkabbá válik. Felöltözöm. Kinézek a kapuba. Leülök a kispadra. Úgy érzem, hogy ennél nagyobb uraság nem lehet a világon. A falu már régen ébren van. Fehércselédek, kantával a karjukon, az ártézikút felé tartanak, amelyik az utca végén ontja az áldást. Senki sem ismer, de azért illendően köszöntenek. Egy öreg magyar megáll előttem. Üdvözl.

— Aggyon Isten, jó reggelt!

— Aggyon Isten!

— Az öreg tekintetes úr vendéjének tetszik lenni?

— Igen. Az vagyok.

— Isten éltesse!

— Köszönöm.

Ha már ennyire ment a barátkozás, úgy éreztem, hogy illik valamit kérdezni.

— Mi újság a faluban, bátyám?

— Nagy újság van. Holnap lesz a Kökény Borcsa lakodalma.

— Ugyan, ne mondja!

— Mondom én! Mert úgy igaz, kéremalásson.

Az öreg magyar továbbhalad. Majd fiatal leány jön. Két kantát cipel. Köszön. Fogadom a jóreggel-kívánást és megkérdem:

— Tán a kútra mégysz, lányom?

— Igen. Odamegyek.

Ehhez ugyan nem kellett valami különös bölcsesség,

hogy kitaláljam, de valamin csak kellett kezdeni a társalgást.

— Ott leszel-é a Kőkény Borcsa lakodalmán?

— Ott bizony. Hiszen koszorúslány vagyok.

Jobban megnézem a lányt. Alacsony termetű, vörös hajú, szeplős arcú, szúrós tekintetű hajadon. Nagy a szája. Semmi szépség rajta.

— Minek hívnak, lányom?

— Köles Marcsának.

— Osztán, ki a koszorúslegényed?

— Üszög Miska.

No, ezzel is többet tudok.

Olyan jóltelt az idő a kiskapuban, a padon üldögélve, hogy észre sem vettem, hogy gyönyörű, tavaszi reggel lett. Napfényben fürdött a falu. Megcsendült a reggeli harangszó. A háznép is felkelt. Reggelihez hívtak. Vittem a legfrissebb hírt.

— Hallotta-é, néném, hogy mi az újság a faluban?

— Nem hallottam.

— Holnap lesz a Kőkény Borcsa lakodalma.

— Süsd meg, azt hallottam. Bátyád is ott lesz.

— A másik újság meg az, hogy Köles Marcsa az egyik koszorúslány, Üszög Miska meg a...

A néném közbevágtott:

— Honnan tudod mindezt?

— Nem árulhatom el a titkot.

— Holnap te sem maradhatsz itthon, — szóló mosolyogva a bátyám, — már csak azért is el kell jönnöd, mert ez éppen neked való mulatság.

— Elmegyek. Hogyne mennék. De csak akkor, ha a lakodalmasháztól meghívnak.

A néném megnyugtató:

— Ez a legkevesebb. Délre hallgathatod a vőfély rigmusait.

Mikor a toronyban deit harangoztak, akkor fogta meg a vőfély az ajtókilincset. Engem keresett. Bevezetett a szobába. Ünnepestes pózba vágtam magamat. Ő még ünnepestesebbe és megkezdődött a szavalat:

— Kiss Mihály gazduram tisztos házatája,
Tisztelt című urat szeretettel várja,

Mert Kiss Mihály uram kedves fia: Imre,
A pároséletnek indul örömbé . . .

A vőfély itt nagyot nyelt. Majd másodszor még nagyobbra nyelt. Én pedig fájdalmas érzéssel állapítottam meg a szomorú tényt, hogy a vőfély úr tudománya csődöt mondott. Hiszen, ha tudnám a verset. Ketten, valahogy, majd kievickélnénk a bajból. Ezt a költeményt azonban nem ismerem. Ránézek a vőfélyre. Milyen szép, deli legény. Hollófekete fürtös fej. Napbarnította arc. Mélytűzű szemek. És hogy vergődik. A rigmus miatt. Kezet nyujtok neki. Megköszönöm a meghívást. Megigérem, hogy lakodalmi vendég leszek.

Úgy is lett. Másnap, estefelé, megjelentünk a bátyámmal. A vőfély rigmussal fogadott. Nem sült bele. Igaz, hogy csak két sor volt az egész.

Leültünk a felterített asztalhoz. Bocsánatot kértek tőlünk, hogy a vacsorára még várni kell. Annyi baj legyen. Majd elszórakozunk addig. Én a násznagyné asszony és Szikora Mátyásné okleveles szülésznő között foglaltam helyet. Mind a kettőt rendkívüli szótehetséggel áldotta meg a Gondviselés. Az ő, eszmékben gazdag előadásuknak köszönhettem, hogy a faluról olyan hű képet nyertem, amilyennel, a bennszülöttek közül is csak kevesen dicsekedhetnek. Szembenült velünk, korareggeli, kedves ismerősöm: Köles Marcsa. Üdvözöltem. Kis szünet után pedig a koszorúslegénye után érdeklődtem.

— Hol van Üszög Miska?

— Ehen van e', — szólt és rámutatott a mellette ülő ifjúra.

— Hát te vagy Üszög Miska, fiam?

— Én volnék. Ha igaz.

— Oszt megmutasd ám ma éjszaka, hogy legény vagy a talpadon!

Miska valószínűleg félreérthette szavaimat, mert ritka önérzettel, szinte szemrehányóan válaszolt:

— Majd megmutatom, hogy ki vagyok, mi vagyok. Két hónapot ültem már én verekedésért.

A társalkodást szomszédaimmal folytattam. Szikora Mátyásné fogadtam először kihallgatáson, aki a falusi-front harctéri jelentéseit nyújtotta át. Megtudtam, hogy a vő-

fély halálosan szereti Köles Marcsát, aki, amilyen szegény, éppen olyan csapodár is. Ezért nem engedik a legény szülei, hogy egy pár legyen belőlük. Szikoráné ezután kinyilatkoztatta, hogy semmiféle babonában nem hisz, de szent meggyőződése, hogy Köles Marcsa megittatta a legényt valamivel. Különben nem veszködnék úgy utána. A faluban az a hír járja, hogy Üszög Miskának is elcsavarta a fejét. Ha ez a két, verekedős legény meg nem bicskázza egymást a lányért: az igazán csuda lesz.

A kíváncsiság ragadós. Szikoránéról rámmagadt. Kezdem jobban szemügyre venni Miskát. Hát ha én leány vagyok, soha bele nem szeretek. Apró-kis legényke. Hirtelen szőke hajjal, néhány szál seszinű bajusszal, pisze orral. Arcán kevély önteltség. Szeméből sugárzik az a büszkeség, hogy két hónapot ült verekedésért. Az ilyen vetélytársat könnyen legyűrheti az ellenfele. Ezek a gondolatok foglalkoztattak, amikor egyszerre általános izgalom támadt. Hozzák a paprikást! — hangzik szájról-szájra. Mint édes zene. Mint az este egyik szenzációja. A vőfély megáll a szoba közepén, megköszörüli a torkát és rákezdi:

— Aggyon Isten, tisztelt vendégkoszorú,
Akár ember, akár asszony, ne itt legyen szomorú.
Vigadjuk át a csillagos éjszakát,
Kurjantásunk repessze meg hosszában a ház falát!
Aki öreg: érezze, hogy fiatal,
Mibelénk meg, holnap délig, düljön mindig az ital!
E szó mondásom.

Vacsora közben a násznagynéval és Szikora Mátyásnéval beszélgetek. Majd megpihenünk. Elhallgatunk. És mind a hármunk figyelmét leköti az Üszög Miska udvarlása.

- Szereti-e maga a birkát? — fordul a lányhoz.
- Nem vagyunk olyan bizalmasok, hogy megmondjam.
- No, de mégis!
- Akár szeretem, akár nem: semmi köze hozzá.
- Hát nem szereti?
- De szeretem.
- Engem is?

A leány szemérmesen lesüti a szemét és duruzsolva utasítja rendre az ifjút:

— Már megint nem férhet a bőrébe.

A násznagyné halkán megjegyzi:

— Eszi a fene.

A paprikás mindenkinek ízlik. Nekem is. Kár, hogy olyan erős. Szódavízzel hűtögetem lángban égő nyelvemet.

Üszög Miska szakadatlanul ostromolja a lány szívét, akinek — tán a boldogságban — úgy kitüzesedik az arca, hogy szinte megszépül bele. Megered a szava.

— Szokott-e maga locsolkodni?

— Szoktam.

— Engem nem locsolt meg.

— Nem ám, mert húsvétkor még nem voltunk egymáshoz olyan bizalommal.

— Rózsavízzel locsolkodik?

— Olyan hiábavalóságra nem dobálom a pénzt.

— Hát mivel locsolkodik?

— Vödörrel. Meg kútvízzel. Az az igazi. Tóth Julcsa a tanu rá.

— Meglocsolta?

— Meg ám! Amúgy Isten igazában. Két napig száritgatta az anyja, mégis vizes maradt.

— Akkor boldog lehetett Julcsa.

— Gondolom azt! Mert a vízipuskából sem locsolhatták volna meg különben.

Az udvarlást megszakítja a násznagy harsány riadója:

— Tisztelt vendégkoszorú!

Mindnyájan a nemes férfiúra tekintünk. Szépen szaval. Megérzik a dikcióján, hogy a Polgári Kör választmányi elnöke. És mint ilyen: sokat foglalkozik úgy a bel-, mint a külpolitikával. A lakodalmi vacsoráról, mint ténykörülményről, a kedves vendégekről, mint a polgári elem kiválóságairól, az ifjú pár boldogságáról pedig, mint a legtisztább konszolidációról emlékezik meg. A násznagyné könnyeit törülgeti mellettem. Többször hallotta már ezt a beszédet, de annyira elérzékenyedik minden egyes alkalommal, hogy hulló könnyei tesznek bizonyosságot meghatódottságáról. A szónok végezetre sziklaszilárd meggyőződéssel hirdeti, hogy a gazdasági krízis

nem zavarhatja meg az ifjú pár szerelmét, amiért is boldogságukra üríti poharát.

Zúg az éljen a nagyszerűen felépített szavalat után. Koccintunk. Iszunk. Köles Marcsa az ajkához veszi ugyan a poharat, de az első korty után összeborzong.

— Tán savanyú? — kérdezi az ifjú.

— Olyan, mint a veszekedés.

— Az a jó bor, amelyik olyan savanyú, hogy csókra húzza az ember száját.

— Már megint nem férhet a bőrében?

Szikoráné az elhangzott vallomásra a fülembé súgja:

— Úgy látom, kérem, hogy ezt a szerencsétlen gyereket megittatták.

Újabb izgalom suhan végig a vendégkoszorún. Behozzák a tortákat. A pergelt-tortát városi cukrász csinálta. Meglátszik. Mert a négyökrös-szekér valóságos szobrászmunka. A jelenlévők közül többen nehézményezik ugyan, hogy az első két ökör szörnyen gacsos, de Üszög Miska azt jegyzi meg a támadásokra, hogy az a szerencsétlen két ökör ártatlan a dologban.

Vacsora közben a vőfély be-betekintget a szobába. Nyugtalanul keresi a szemével Köles Marcsát. Az a kis rongyos-senki-gyerek még elcsavarja a lány fejét. Abból pedig nagy baj lesz.

Átesünk a vacsorán. Felállunk a helyünkről, amelyet alaposan megültünk. Kiviszik az asztalokat. Kezdődik a tánc. Öregje, fiatalja táncra perdül. A násznagyné is, Szikora Mátyásné is. Én sem zárkózhatom el és az örömanyt megtisztalelem azzal, hogy felkérem. Lassú csárdást járunk. Kettőt erre, kettőt arra. Így ő sem szenved, én sem. Majd gyorsat húz a cigány. A táncosnómmal megállapodunk abban, hogy legjobb lesz, ha tovább nem gyötörjük egymást, hanem leülünk. A nyugalmat azonban hamarosan megzavarja az Üszög Miska okvetetlenkedése, aki elordítja, hogy:

— Nőválás!

Többen kitüntetnek és felkérik. Köles Marcsa nem tisztel meg. Rám sem néz. A kis-apró-legénnyel ugrál. Egymás fülébe sugdosnak valamit. A vőfély meg, mint a sértett vadkan tekintget rájuk. Látszik rajta az ital. Haj-

szálon múlik, hogy meg nem tépázza a vakmerő vetélytársat.

Közben újabb ismeretséget kötök. Kaskalik Balázsné asszony, kinek jóforgalmú szatócsboltja van a faluban, megszólításával tüntet ki. Vele társalkodom, mikor az örömapa hozzánk jön és kedvesen mondja:

- Tessék társalkodni.
- Köszönjük, társalkodunk.
- Tessék szórakozni.
- Köszönjük, szórakozunk.

Szórakoztunk is valóban, mert előttünk rendkívüli esemény játszódott le. A vőfély észrevétlenül odasompolygott az előttünk táncoló vetélytársához, megfogta a karját és tudomására hozta, hogy pár szót szeretne vele váltani. De nem a szobában, hanem künn, az udvaron. Üszög Miska rá sem hederített. Táncolt tovább. A vőfély kiment az udvarra. Várakozott. Az ellenfél nem tartotta érdemesnek a találkozásra. Kaskalik Jánosné szerint ez a legborzasztóbb sértés a világon, ami valakit érhet. A vőfély újra kezdte az invitálást. De ordítva. Hogy mindenki hallja.

— Nem hittem, hogy ilyen gyáva vagy. Nem mersz kijönni?

Üszög Miska erre a faképnél hagyta a lányt. Ráordított a vőfélyre:

— Gyerünk!

Odakünn csillagos éjszaka volt. A deli legény, meg a kis, semmi-koszorúslegény szembenállott egymással.

— Mit akarsz azzal a lánnyal?

— Semmi közöd hozzá.

— Vigyázz magadra, csak annyit mondok. Én már ültem ilyenféle ügy miatt.

— Én is ültem.

— Fogd be a szádat, mert nem jól jársz.

— Fogd be te a szádat, mert mindjárt elhallgattatlak.

És egyszerre, mintha összebeszéltek volna, mind a kettőnek a kezében megcsillant a bicska.

Benn, a szobában, halkan suttogta egyik asszony a másiknak:

— Jaj, mi lesz ebből?

A lányok félénken az édesanyjuk szoknyája mellé húzódtak. Köles Marcsa pedig győzelmesen, diadalittasan nézett hol erre, hol arra. Érezte, hogy körülte forog a világ. Ő az est hőse.

Az örömapa megőrizte nyugalmát. Intett a násznagynak, hogy intézze el a sort, mert ez a násznagynak a hivatása. Sietős az ügy. Minden pillanatban vér folyhat. Nincs idő a tétovázásra. A násznagy nem is sokat gondolkozott, hanem kisietett és a két harcosfél közé állott.

— Mit akartok, fiaim?

— Pár szavunk van egymáshoz.

— Nem szégyellitek magatokat?

— Nem.

— Ha egymás irányában valami elintéznivalótok van: menjetek ki az utcára. Idegen ember házában, még hozzá lakodalmasházban, nem illik ilyen kavarodást csinálni.

A vőfély helyeselte a gondolatot.

— Igaza van, bácsikám. Gyerünk ki az utcára! Ne rémísszük itt a népeket!

— Sehova se mentek. Maradtok. Azért hívtak ide benneteket? Én is voltam fiatal. Én is verekedtem. Én is ültem. Nincs abban semmi szégyen. De idegen ember házában, lakodalmasházban, a világ minden kincséért sem tettem volna ilyent. Majd ha vége lesz a lakodalomnak és hazafelé indultok: akkor ne kíméljétek egymást. Én mondom. A násznagy.

— Igaza van, násznagy uram, — vág közbe Üszög Miska, — majd elintézzük ezt a kis ügyet máskor. Mit szólsz hozzá, komám?

— Nem bánom. Legyen úgy.

Azután visszamentek a vendégek közé. Ittak. Táncoltak. Kurjogattak, hogy a ház fala majdnem megrepedt. Kivilágos-kivirradtig szólt a muzsika. De vér nem folyt.

Harmadnap, reggelre-virradva, megint csaholni kezdtek az én tábori ágyúim. Kinyitom az ablakot. A csorda vonul méltóságos komolysággal. A piros-pozsgás csordásgyerek akkorát csördít a tiszteletemre, hogy majdnem elvágódik a buzgalomban. Az ablakban könyökölök és szívom magamba az akácok illatát. Az utca végén hirtelen csődület támad. Csendőrszuronyok között, meg-

bilincselve visznek valakit. Ni, ni! Hiszen ez még az én vőfelyem!

Közelebb, közelebb jönnek. A legény megismer. Köszön.

— Aggyon Isten, jóreggelt!

— Aggyon Isten!

Utánuk bámészkodó népek haladnak. Meg-megállanak. Hadonásznak a kezükkel. Hogy történt, mint történt: azt mesélik egymásnak.

— Mi történt? — kérdezem az egyik asszonyt.

— Úszög Miskával verekedett a kocsmában, kérem-szépen.

— Azután?

— Azután elhítták az orvos urat.

— Mit mondott?

— Hogy életben marad. Nem hal bele.

— Hála Istennek!

— Hála Istennek!

— És min vesztek össze?

— Egy lányon.

— Ki az?

Az én jó asszonyom közelebb jön az ablakhoz és halkán, megilletődve súgja:

— Köles Marcsa.

KÁDÁR BALÁZS VIRÁGOT KÜLD.

Özvegy Kádár Balázsné csak két télen járt iskolába és így nem lehet rossznéven venni tőle, hogy mindaddig, amíg a háború rá nem szakadt a világra, azt sem tudta, hogy Galícia van-e a világon? Hanem egy reggelen elébe állott a fia és azt mondta:

— Holnap én is indulok.

— Hova, fiam?

— Először az ezredemhez, azután meg Galíciába.

Ettől kezdve úgy belevésődött Galícia a szegény asszony szívébe, hogy onnan csak a halál tudta valahogy letörölni. Az is nehezen. Sokat eltöprengett, sokszor elgondolkozott azon, hogy milyen ország lehet az? Vannak-e arrafelé olyan búzatermő földek, mint az ő határukban? Vannak-e ott olyan gyönyörű virágok? Van-e annak olyan jó ivóvize, mint a falujoknak? Templomból-jövet felkerült szóba akárhányszor Galícia, mert mindenkinek volt ott valakije. Borzasztó világ lehet ott. Őlik egymást a népek. Közben jöttek a levelek. Egyik a másik után. De abból nem sokat lehetett megtudni, mert mindegyikben azt írták, hogy nincs semmi baj és jól telnek a napok. Az újságok azonban mást írtak. Hogy szakadatlanul szól az ágyú. Hogy szörnyű háborúság van arrafelé. Hogy annyi a sebesült, mint az égen a csillag. Legalább így beszéltek, így riasztgatták egymást a népek. Özvegy Kádár Balázsné pedig úgy képzelte el Galíciát, hogy a fia, Kádár Balázs köztítész, az ország legbelsejében viaskodik a muszkával. Ezer, meg ezer puska csöve néz rá. Az ágyúkkal is mindig ötet keresik. De nem enged a negyvennyolcból. A muszka tábornok is kiadta már a parancsot, hogy Kádár Balázsnak nem szabad életben maradnia. A muszka köztítézek is a szívét keresik a puskájukkal. Haragszanak is

már rá, hogy nem találja a golyó. Kiabálnak is feléje, hogy: Megállj Kádár Balázs, nem leszel te mindig ilyen nagy legény! Hiába. Kádár Balázs nem ijed meg. Így képzelte el a háborút, meg a háborúban a kedves fiát az özvegyasszony.

Hanem azért éppen eleget nyugtalankodott miatta. Mert annyi muszka golyó közül valamelyik könnyen eltalálhatja egyszer. És akkor mindennek vége. Mit csinál akkor egy magános asszony ebben a nagy, felfordult világban? Még szerencse, hogy a messzeségből annyi levelet küld a fiú. Nem kerül pénzbe. Akár mindennap lehet levelet küldeni. Nem is egyet. Hanem akár százat. Csak idő legyen rá. Meg papír. Kádár Balázs nem erőltette meg magát, mert a levélírás nem volt kenye-re. Minden héten azért mégis írt egyet. Nem túl hosszút. Nem túl rövidet. Hanem olyant, amilyent az édesanyja várt. Benne volt mindegyikben, hogy nincs semmi baja. Hogy nem-sokára hazajön. Miért is írjon többet?

Egyszer csak elmaradt a levél. Bizonyosan elveszett a postán. Azután maga ment fel a postahivatalba, hogy utánanézzon a dolognak, de a postáskisasszony égre-földre esküdözött, hogy nem jött levél. A többi népek mind megkapják, hát akkor csak az övé kallódnék el? Már hetek multak el. Az újságok borzasztó csatákról írtak. Bizonyosan nagy az elfoglaltsága, gondolta Kádár Balázsné, azért nem írhat.

Egy reggelen idézést kapott a községházáról. Maga a jegyző úr hivatta. Sürgős az ügy. Ne várjon egy pillanatig sem. Felvette hát az ünneplő ruháját. A feketét. Amelyikben az urát kikísérte a temetőbe. Bekopogtatott a jegyző úr szobájába. És nagy ünnepélyességgel jónapot kívánt. A jegyző úr megilletődött hangon kezdett hozzászólani. Majd egy kis csomagot vett elő. Abból kiszedett egy ezüstórát és megkérdezte:

— Ráismer-e erre az órára?

— Hogyne ismernék rá. Az uramé volt. Azután meg a fiam örökölte.

— Hát erre a pénztárcára?

— Arra is. A fiam vitte magával a háborúba.

— Itt van ez a bicska is.

— Látom. A Balázsé.

— Levél is van. Magának szól, lelkem. A fia írta.

— Oh, de jól tette. Mit ír benne?

— Azt, hogy hamarosan megkapja a szabadságot és hazajön. Hoz Galíciából virágot, hogy meglássák itthon, milyen az a virág, amelyik vérrel öntözött földön nyílt.

A jegyző itt elhallgatott. Az asszony lelkére ránehezedett valami ismeretlen rettegés és nem mert tovább kérdezni. Mind a ketten hallgattak.

A bíró belépett a szobába. Ő már mindent tudott. Azt hitte, hogy a jegyző elmondta a szomorú esetet.

— Jó fiú volt, szegény, nyugodjon, — szólt résztvevő szívvel.

Kádár Balázsné hazavitte a kis cókmókot. Azután csendesén, halkán zokogni kezdett. Ráhullott a könnye az órára. A pénztárcára, amelyikben néhány korona siratta a gazdáját. A bicskára. Meg a kopertára, amelyiken ott szomorkodott a bánatos írás: Özveggy Kádár Balázsné édesanyámnak.

Ettől az időtől kezdve így éldegéltek csendesén: Kádárné, az óra, a pénztárca, a bicska, meg az utolsó levél, amelyiket már könyvnélkül tudott.

— A jövő héten szabadságot kapok. Haza is megyek, ha ereszt a muszka. Viszek haza egy csomó virágot. Innen, Galíciából. Hogy meglássák otthon, milyen virág nyílik a vérrel öntözött földön.

Haza is jött volna, de nem eresztette a muszka. Mert egyszerre olyan támadásba kezdett, hogy az égig hallatszott az ágyúszó. Rengett a föld. Ilyent még Galícia sem ért meg, amióta megvan. Nem ezer, hanem tizezer, meg százezer puskacsó nézett Kádár Balázusra, mintha mindegyik csak az ő szívét kereste volna. Egyszerre elsötétedett körülötte a világ. Sem nem látott, sem nem hallott semmit. Pedig olyan zaj volt, hogy mérföldekre elhallatszott. Mikor magához tért, akkor már csend volt körülötte. Egy Feldspítalban feküdt. Bekötözve. Puha ágyban. Valaki simogatta a homlokát. Az ezredorvos volt.

— No, fiam, derék gyerek vagy. Megmutattad, hogy mi a magyar becsület.

— Hol vagyok, kéremalássan? — kérdezte, mintegy álomból felriadva.

— A kórházban.

— Megsebesültem?

— Meg ám.

— Szeretném, ha az otthoni kórházban feketnék.

— Holnap reggel teljesül a kívánságod. Felrakunk a vonatra és meg sem állasz Pestig.

— Akkor nincs semmi baj! — válaszolt megnyugodva.

Az ezredorvos azonban tudta, hogy a reggelt már nem éri meg, szegény.

— Holnap reggel indulunk? — kérdezte még egyszer a sebesült.

— Igen. Indulsz, fiam.

Ebben a boldog tudatban mosolyra derült a halálra sápadt arc. Már látta a faluja tornyát. Az édesanyját. Az ismerősöket, a szomszédokat. Künn járt a határban. Érik a búza. Kék az ég. Minden ragyog. Azután édes álomba ringatta a boldog reménység. Elaludt. És ott ébredt fel, ahol csakugyan minden ragyog. Beírták a nevét a Feldspítál halottas-könyvébe. Németül. Eltemették a lengyel falu temetőkertjében. A kis holmiját meg összeszedték. Jegyzőkönyvet vettek fel róla. Kádár Balázs helyett így érkezett haza az órája, amelyiket az édesapjától örökölt. A pénztárcája, amelyikben néhány korona búslakodott. A bicskája, amelyik nélkül nem ember az ember. Meg az utolsó levele, amelyikben azt írja, hogy egy csomó galíciai virággal érkezik haza.

A háború pedig továbbfolyt. Földön, vízen, vízalatt és a levegőben. Amíg aztán egyszer úgy belefáradt a világ, hogy nem bírta tovább. Béke lett. Csúfos, eltorzult arcú béke, hogy a seb tovább égjen, tovább fájjon és balzsamot ne találjon.

A lengyel faluban pedig — minderről semmit sem tudva — pihent, pihent Kádár Balázs. A fejfájáról már kezdte az eső lemosni a nevét. Csakúgy, mint a tizenegy bajtársát, akiknek a sírja az övé mellett volt. A kis temetőben nem kellett több hősi halottnak helyet készíteni, mert a falu valahogy elkerülte a szörnyű vérontást.

Keresztül vonultak a csapatok rajta, de nem vált harc-térre. Néha-néha egy-egy Feldspítál táborozott itt, de az is hamarosan továbbállott. Tizenkét magyar ifjú azonban soha többé nem hagyta el a falut. A hősök temetője itt magyar temető volt.

A falubeli katonák az olaszfronton harcoltak, meg az oláhok és a szerbek ellen. Akit megkímélt a golyó, az hazajött. Aki elesett, az meg messze-országban pihen. A tanító fia, az egyetlen fia, a Doberdón halt meg. Annak a sírját ugyan hiába keresné az édesapja, soha meg nem találná. Ezért aztán elhatározta, hogy a tizenkét magyar sírja közül kiválaszt egyet magának. Azt gondozza. Virággal feldíszíti. A virágokat meglocsolja. Könnyeit ráhullatja. Mintha a fiának a sírja volna. Csíki Péter közvitéz sírjára esett a választása. Amint ezt meghallották a falubeliek, követték a tanítójuk példáját. A Kádár Balázsé Krawiec Jánosné asszonynak jutott, aki özvegyasszony volt, szegény asszony volt és a fiát valahol, idegen világban, közös sírba temették el. De hogy hol: ki tudná azt megmondani.

Özvegy Kádár Balázsné persze, minderről semmit sem tudott. Pedig, ha tudja, mindennap imádságába foglalja Krawiec Jánosné nevét, aki az ő halott fiát fiává fogadta, a sírját felvirágozta és hulló könnyeivel megöntözte.

Teltek az évek.

Kádár Balázsnét megtörte az élet. Ágynak esett. És amint ilyenkor szokás: meglátogatták a rokonok, jó szomszédok. A látogatók közt volt a sarki boltos is. Nagy újsággal jött. Hogy üzleti ügyben Galíciába kell utaznia. Lembergbe megy.

— Galíciába?

— Galíciába, bizony.

— Ott van az én fiam is.

— Tudom.

— Nem menne el a sírjához?

— Dehogynem!

— A halott-levele a fiókban van. Németül írták. Maga érti ezt a nyelvet. Az írásban bizonyosan benne van, hogy hol temették el.

A sarki boltos megtalálta az írást. A Feldspítal papja állította ki. Minden megvolt abban, amit tudni kellett. Még az is, hogy a temető melyik részében pihen. Vasútja is van a falunak. Könnyű lesz odatalálni.

— Ha megtalálja, legyen szíves, hozzon róla néhány szál virágot, — kérlelte a beteg.

— Hozok. Hozok.

— Ugyan, ki ültetne rá virágot? — hitetlenkedett az egyik szomszédasszony.

— Majd meglátjuk.

A sarki boltos elbúcsúzott. Másnap útrakelt és meg sem állott Lembergig. Ott elvégezte az ügyét-baját. Vasútra ült megint. Dehát kihez menjen először, aki egy kis felvilágosítást adhat? Felkereste a legelső sarki boltost, akit az útjában talált. Ez kollégája. Németül is tud bizonyosan. Legalább annyit, amennyit ő. Valahogy majd csak megértik egymást. A kolléga szívesen fogadta. Még a temetőbe is kikísérte.

Május vége felé volt. Pünkösöd után.

A temető olyan volt, mint egy virágoskert.

A sarki boltos megállott a Kádár Balázs sírja mellett.

— Ki gondozza ezt? — kérdezte a kollégájától.

— Krawiec Jánosné.

— Milyen gyönyörű ez a sír!

A lengyel sarki boltos elmesélte a tizenkét sír történetét. Hogy a tanítónak volt ez a gondolata. Kiválasztotta magának Csíki Péter közvitéz sírját. A falubeliek meg követték a példáját. Így jutott Krawieczné a sírhoz. Aki különben olyan szegény, mint a templom egere.

— Nem visz haza néhány szál virágot? — kérdezte a lengyel.

— Viszek én! Hogyne vinnék! A Kádár Balázs édesanyja nagybeteg. Nagyon várja.

Erre mind a ketten virágot szedtek a sírról. Csokorba kötötték. Két hatalmas csokor lett belőle. Egyiket az egyik, másikat a másik boltos vitte. Indulni akartak.

— Ugyan, várjon még egy kicsit, — szólt a magyar.

— A honfitársaimat meglátogatom.

És mindegyik magyar sír mellett megállott. A fele-

sége otthon azt szokta mondani, hogy az urának már nincsenek könnyei. Ha most látná: nem mondaná többet.

Azután elmentek Krawiecznéhoz. Nem tudott az egyetlen szót sem magyarul, de németül sem. A lengyel kolléga volt a tolmács. Megköszönte a jóságát. Áldást kívánt az életére. És nagy megilletődöttségében megcsókolta a lengyel parasztasszony kezét.

Visszament Lembergbe. Majd hazafelé indult. Mintha valami elképzelhetetlen kincset talált volna. Éjszaka utazott. A szemét sem húnyta le, nehogy baja legyen a drága ajándéknak, amelyet Kádár Balázs küld a szegény, beteg édesanyjának.

Hazaérkezett. A falujába. A Tisza mellé. Köszönt a feleségének. Azután rohant a virágokkal. Az egyik rokon fogadta.

— Óh, csakhogy megérkezett! Annyira várta már, szegény. Nagyon odáig van. Tán az estét sem éri meg.

A sarki boltos megállott az ágy mellett.

— Kádárné asszony, lelkem, megérkeztem Galíciából, — újságolta megindultan.

— Galíciából? — kérdezte tört hangon a beteg.

— Igen. Onnan. Itt vannak a virágok.

— A fiam küldte?

— Persze, hogy az.

— Mit üzent?

A rokon megszólalt:

— Félrebeszél, szegény. Mindig a fiával vergődik.

A boltos pedig szépen, szeretettel megsimogatta a nagybeteg homlokát. Odatette a virágcsokrot az ágyára. És suttogva-suttogta el, hogy találkozott Kádár Balázssal...

— Boldog? — kérdezte, utolsó erejét összeszedve, a haldokló.

— Nagyon boldog, — válaszolt a boltos.

— Hála Istennek.

Kádár Balázné révedező tekintettel még egyszer a boltosra nézett, mintha meg akarná köszönni a jóságát. Nagyot sóhajtott. Azután megpihent.

A faluban pedig napokig egyébről sem beszéltek a népek, mint arról, hogy Kádár Balázs, a halott vitéz, virágot küldött az édesanyja koporsójára...

A PRÍMÁS.

Pesti úr érkezett a faluba. Néhány napra jött. Hivatalos ügyben. Olyan nagyvalaki, hogy az előljáróság el sem mozdul a helyéről, hanem korareggeltől későestig lesi a parancsait. A jegyző pedig úgy udvarol neki, mint valami nagyságának. A faluban különben az a hír kering, hogy adóügyben küldték. Ezért néznek úgy rá, mint sötét, komor felhőre, amelyikben villámok tanyáznak. Mindenki megnyugszik, mikor előáll az autója és nagy kézzszorongatással elbúcsúzik a vezér-férfiaktól. Később tudódott ki, hogy miért jött tulajdonképpen? Iskolát akar építtetni a népnek, de úgy, hogy a költséget az állam fizeti. Ettől kezdve egy rossz szó nem hangzott el ellene.

Az autó végigtülkölte a Fő-utcat. Égigérő porfelhőt hagyott maga után. Majd kiért a kövesútra, ahol olyan vad iramban kezdett száguldani, mintha a rossz lelkiismeret kergetné. Kár volt ez a szörnyű törekedés, mert a Duzzogó-csárda elé érve, hirtelenében beteget jelentett a gép. Se előre, se hátra. A szegény soffőr bajoskodhatik vele, ha ugyan rendbe tudja hozni. A pesti úr meg a faképnél hagyta mérgében a beteg jószágot és bement a Duzzogóba.

Az ivóban tanyai parasztok iddogáltak. Az előkelő vendéget betessékelték a tisztaszobába.

- Messziről tetszik jönni? — kérdezte a csárdásné.
- Nem. A faluból jövök.
- De nem idevalósi a tekintetes úr?
- Nem. Pesti vagyok.
- Isten éltesse!
- Köszönöm.
- Hozzak egy kis italt?
- Hozzon.

A csárdásné kiment az ivóba. Tán még egy perc sem telt el, újból megjelent. Hozta a karcost és jelentette:

— Tekintetes úr, kéremalásson, a banda szeretne egy pár nótát muzsikálni.

— A banda?

— Az bizony, Csak olyan szegény tapasztók, de tessék elhinni: gyönyörűen játszanak.

— Jól van. Küldje be őket!

Bevonult a zenekar. Három tapasztó-cigány. Elöl jött a primás. Hóna alatt a hegedű. A zsaketja — amelyik hétköznapi és ünnepi gúnya egy személyben — félszázaddal ezelőtt kerülhetett ki a műhelyből. A boldog világban fekete színben pompázott, de később — amint fényesedni kezdett — a zöld színt kedvelte jobban. Most azonban már nehezen lehet megállapítani, hogy milyen a színe? Gombot hiába keresnénk rajta. Félszáz esztendő alatt leszakadhatott róla valamennyi. Amint hogy le is szakadt, szerencsésen. A hozzávaló mellény nyomtalanul eltűnt a föld színéről. Senki sem tudja, hogy él-e még, vagy meghalt? Pedig nem ártana, ha megvolna, mert az ing is távollétével tűndöklök. Helyette kaucsuk-gallér díszíti a primás nyakát. A nadrág szintén sok vihart láthatott. A múlt század utolsó évtizedében készült az egy olyan úrra, akinek még a cigányénál is törékenyebb volt a termete. Az idő vasfoga alaposan megőrölte ezt a jobb sorsra érdemes ruhadarabot, mert csak térdig ér már.

A primás után a klarinétos jött. Ferenc József-kabátban, amelyik mindössze pár hónappal fiatalabb, mint a banda érdemes primásának a zsaketja és egy árnyalattal zöldebb annál. De csak egy árnyalattal. A klarinétos különösen büszke arra, hogy zsebkendője van. Irigy rokonok sokszor szemet vetettek erre a drága kincsre, de a gazdája úgy vigyáz rá, mint a szemevilágára. A klarinétos különben sohasem húz cipőt a lábára. Részben azért, mert az egészségre áldásosabbnak tartja a mezítlábjárást, részben pedig azért, mert nincs cipője. Ez azonban teljesen az ő magánügye.

A banda harmadik és utolsó oszlópa a kontrás. Ő képviseli az előkelő világot. Sárgacipőben jár. A rossz nyelvek ugyan azt rebesgetik, hogy nincs talpa, de azért

csak sárgacipő az! A kabátról nehéz megállapítani, hogy Ferenc József-kabát volt-é valamikor, vagy pedig zsaket? A nadrág azonban — mérget lehet rá venni — lovaglónadrág volt.

— Hát mit játszotok? — kérdezte vidáman a pesti úr.

— Magyar nótákat.

— Akkor rajta!

A banda rákezdte.

A vendégnek csuda kedve támadt.

Kezdték összemelegedni.

— Hogy hívnak téged? — kérdezte a primást.

— Én vagyok Pista. A kontrás Miska. A klarinétos meg Ferkó.

— Jól van. Pista fiam, húzzad el azt a nótát, hogy: Hét csillagból van a Göncöl szekere.

A banda szívvel-lélekkel belekezd a régi nótába. A kontrás néha-néha melléfog. A klarinétos nemkülönben. A primás azonban gyönyörűen játszik. Keservesen sír, sír a hegedűje.

Egyik nóta hangzik a másik után. A pesti úr elemében van. Jókedvében elhatározza, hogy megtréfálja a primást.

— Te, Pista, szeretnél-e nappal csillagokat látni?

— Az nem lehet, kezitcsókolom, mert nappal nincs csillag.

— Dehogyan nincs! Megmutatom, hogy van.

— Tessék!

— Először egyezzünk meg. Én úgy váglak képen, hogy csillagot látsz.

— Akkor inkább ne tessék!

— De pénzt kereshetsz vele.

— Akkor csak tessék, mielőbb!

— Három pengőt kapsz!

— De a pénz az enyém lesz. Nem a bandáé.

— A tied. Kié volna másé? Te látod a csillagot. Hanem húzzatok előbb egy jó nótát.

Megint sírt a Pista hegedűje. A pesti úr pedig elkomorodott. Ránézett a rongyos, sápadt, vézna cigányra és szánalom ébredt a szívében iránta. Hát illik megütni

valakit szórakozásból? Hitvány pénzért? Egy pár nyomorult pengőért? Nem. Ezt mégsem teszi. De már megígérte. Nem játszik a szavával.

— Tedd le a hegedűdet, fiam, — szólt elérzékenyülve. — Mindjárt meglátod a csillagot.

A primás egész testében remegni kezdett. Eleget ütötték életében, de nem emlékezik arra, hogy valaha — ezen az úton — csillagot látott volna. A pesti úr pedig felkelt a helyéről. Képen vágta a cigányt, úgy, hogy inkább csak olyan simogatásféle volt az. Mint amikor a kisgyermekkel tréfálkozik az édesanyja és megfenyegeti, hogy kikap. Azután meg kacagnak mind a ketten a tréfán.

— Láttál-e csillagot?

— Láttam.

Pedig nem látott.

Boldogan tette a zsaket-zsebbe a három pengőt. A banda meg irigykedve nézett rá. A kontrás odahajolt a klarinétoshoz és valamit súgott neki.

— Van valami bajtok? — kérdezte indulatosan a vendég.

— Nincs, kezitcsókolom. Csak azt szeretném, ha mink is láthatnánk a csillagot.

— Majd éppen! Neked, Miska, sárgacipőd van. Neked meg, Ferkó, zsebkendőd. Ti urak vagytok. Nem olyan nyomorultak, mint szegény Pista.

Közben eszébe jutott az autó. Kisietett a kövesútra.

Mikor visszajött, kiadta a parancsot:

— Húzzátjátok a Rákóczi-indulót. Hamarosan kész az autó. Hanem várjatok csak! Valamit akarok mondani. Augusztus első szombatján megint itt leszek. Mind a hárman itt legyetek. De több cigány nem kell.

Elővett egy papírbankót és a primásnak adta.

— Ez a pénz a bandáé. Osztózzatok meg rajta.

— Kezitcsókoljuk. Alássan köszönjük.

Ezután elbúcsúzott a csárdásnétól. Elköszönt a tanyai magyaroktól. A primás utánaloholt.

— Kezitcsókolom, nem lehetne hamarabb jönni, mint augusztus első szombatja? Messze van még az! Nem érem meg. Beteg vagyok. Meghalok addig.

— Dehogyan halsz! A viszontlátásra!

Az autó elvágatott.

A világ forgott tovább. Napok, hetek, hónapok kergették egymást. Egyszer csak augusztus lett. Megint megérkezett a pesti úr a faluba. Hivatalos ügyben. Az előljáróság el sem mozdul a helyéről. A jegyző pedig úgy udvarol neki, mint valami nagyságának. A faluban már nem kering a hír, hogy adóügyben küldték. Tudja a nép, hogy új iskolát épített.

— Szombaton meg találkám van, — tréfálkozott a jegyzővel a pesti úr.

— Hol?

— A Duzzogóban.

— És kivel?

— Három tapasztó-cigánnyal.

— Pompás dolog, — örvendezett a jegyző.

A Duzzogóban pedig izgatottan várta már a kontrás, meg a klarinétos a pesti urat. Mikor az autó megállott a kövesúton, a klarinétos felordított:

— Úgy-e mondtam, hogy megtartja a szavát!

Elébe rohantak.

— Kezitsókoljuk.

— Hát a primás?

— Majd odabenn elmondjuk.

Bementek a tisztaszobába.

— Hol a Pista?

— Nem jöhetett, — válaszolt a klarinétos.

— Miért nem?

— Mert meghalt . . .

— Meghalt?

— Meg bizony, szegény. Mindig olyan köhögős volt. Az édesanyja is abban pusztult el. Az apját meg verekedés közben verték agyon. Árván nőtt fel. Ide-oda rugdosták. Mégis felnőtt. Azóta, hogy itt tetszett lenni, mindig a nagyságos urat emlegette. Áldotta. Fel-feljajdult: Hej, ha még egyszer megláthatnám azt a jó embert, meg a csillagjait. Mikor haldokolt, azt mondta, hogy csak augusztus első szombatját szeretné megérni. Tiszteli a nagyságos urat. Kezét csókolja még a sírból is, azt mondta szegény Pista.

Bejött a csárdásné a szobába.

- Tetszik parancsolni valamit?
- Igen. Hozzon egy kis bort.
- Ne muzsikáljunk? — kérdezte a klarinétos.
- Ne.

Ültek csendben, hallgatagon. Néha-néha ittak egy-egy pohár bort. A pesti úr szivarra gyújtott és elgondolkozott azon, hogy mennyi emberrel tett ő jót életében, mennyi embernek juttatott kenyeret és hogy megrugdosták a jószágáért. Ez a vézna, köhögős cigány meg...

— Van-e valakije Pistának? — fordult hirtelen a kontráshoz.

- Nincs senkije.
- Ki kísérte ki a temetőbe?
- Mink ketten. Mink örököltük a hegedűjét.
- És mit csináltatok vele?
- Eladtuk. Temetési költségre kellett az ára. A csárdásné megint benézett.

— Nem tetszik valami?

— Nem. Köszönöm.

Közben beesteledett. Mécsest gyújtottak. Csendben, hallgatagon ültek. A csárdásné be-benézett. Künn az ivóban aztán csodálkozva beszélte el a népeknek:

— Még ilyent nem láttam. A tekintetes úr a klarinétossal, meg a kontrással ül a tisztaszobában. Egy szót sem szólnak. Olyan, mintha valakit siratnának.

MAJÁLIS.

Május vége felé járt az idő. Tavasz volt. A javából. Nappal melengető napsugárban, éjszaka meg hűvös csillagfényben fürdött a világ. Erdők, mezők, kertek, rétek, csak úgy, mint a búzaföldek, ünneplőbe öltöztenek. Falusi, kis nádasházak örültek az életnek és még a nagyváros palotáinak is felmelegedett a szíve, a május tiszteletére. Virágillatos a lég, égen-földön békesség.

Egy ilyen, életetárasztó májusi napnak a reggelén öreg néni volt az első látogatóm. Panasszal jött. Nem elég, hogy nincs senkije, nem elég, hogy mindig betegeskedik, most mindehhez újabb baj jött. Kítették a lakásából, mert nem tudott fizetni. Miért is él az ilyen elhagyatott? Jobb volna, ha meghalna. Hanem, ha segítenék rajta, szépen megköszönné. Néhány sor kellene neki. Pecsétes írás. Azzal elmenne a városházára. Hamarosan rendbe jönne a dolog. Megírom a kis írást. Ráütöm a pecsétet. Átadom. Megköszöni. Ebben a pillanatban napfény csúszott a szívébe. Most már nem kíván meghalni. Pedig olyan elhagyatott. Majd rokkant kopogtat az ajtómon. Valamikor vitézül verekedett. Ebben nyomorodott el. Azóta, a szörnyű csata óta, az élet rozoga, rázós, zörgős szekerén jár. Gondbarázdás lett az arca. Inkább csak vonszolja magát. Ki hitte volna, hogy erre a sorra jut? Ha egy pengővel megsegíteném, mindjárt szebb lenne a május. Ragyogóbban sütné a nap. Teljesítem a kívánságát. Élete szekerével továbbhalad. Úgy érezi, hogy — a pengő miatt — már nem ráz és nem zörög annyira. Majd megjelenik egy szélhámos. Átutazóban van. Össze-vissza beszél mindenfélét. De egy szava sem igaz. Végre lerázom. Mint férges gyümölcsöt a fáról. Azután egyik ember a másiknak adja a kilincset. Hullámzik körülöttem az élet. Alig veszem észre, hogy

dél van. Harangoznak. Becsukom az írodám ajtaját. Kimegyek az utcára és üdvözlöm a napot. Fel és alá sétálgatok a ház előtt.

Egyszer csak valaki megfogja a kezemet. Gyenge, kicsi kéz. Puha, mint a bársony. Odanézek, hát egy apró kis bogár került mellém. Alig látszik ki a földből. Lehet már vagy hét esztendő. Mezítlábosan áll mellettem. Kopott rongyban. Kék szeme mosolyog. Az arcát meg simogatja, körülcsokolgatja a játékos napsugár. Csiripelni kezd.

— Ne tessék megijedni. Én vagyok.

— Jó, hogy mondtad, Juliska. Különben megijedtem volna.

— Csakhogy én nem vagyok Juliska.

— Hát mi vagy?

— Zsuzsika.

— Hová mégysz?

— Az iskolába.

— Hát már iskolába jársz.

— Hogyne! Az első elemibe.

— De hiszen, délután nem kell iskolába menni.

— Kell a'! Majálisunk lesz.

Csodálkozva mondta ezt. Még ilyent! Hogy van valaki, aki még azt sem tudja, hogy majálisra virradt a nagyvilág.

— És mikor indultok?

— Két órákor.

— Akkor még nem kell sietned. Hol van még két óra?

— De én sietek ám, hogy el ne késsek valahogy.

Erre megindultunk az iskola felé. Persze, a majálisról folyt a szó. Trombitaszóval, száz meg száz zászlóval indul a társaság a ligetbe, ahol sétálnak, játszanak, táncolnak, énekelnek, sütkéreznek. Ráadásul mindenki kap két, kövérré hízlalt kiflit. És mindez a sok gyönyörűség — fejenként — húsz fillérbe kerül. Zsuzsikáéknál azonban majdnem baj lett ebből a húsz fillérből. Az édesapjának nem is mert vele előhozakodni, hanem — titokban — az édesanyjának súgta meg. Hogy legyen szíves és utalja ki a pénzt. Az édesanyja pedig visszasúgta Zsuzsikának, hogy kenyérre is alig jut. Hogy legyen akkor vígasságra? Már-már úgy látszott, hogy minden

elveszett. De azután elment a nagyanyjához. Annak is megsúgta, hogy mi járatban van. Az sem akart adni. Majd mégis meggondolta. És az utolsó fillérig odaadta a pénzt az unokájának. Áldja meg az Isten érte!

Különben — az ünnepséggel kapcsolatban — nagy megtiszteltetés érte a kislányt. A tanító úr kinevezte zászlótartónak. Kivonuláskor zászlót visz. A csapat élén. Már olyan kisebbfajta zászlót, amelyiket megbír a gyenge karja. Mindez csudaszép, mindez gyönyörű lesz.

Két órát ütött a toronyóra. Négyes sorokban, zászlókkal, trombitaszóval, éljenezve, dalolva, kacagva, kipirult arccal közeledett ezer gyermek a liget felé. Ragyogó látvány. Megmozdította a város szívét. A liget előtt vártam őket. A diadalmas menetből valaki — cérnaszál hangon — felém kiáltja:

— Itt vagyok. Viszem a zászlót.

Hát Zsuzsika volt.

Valamit akartam válaszolni, mert hiába, úgy illik, de nem sikerült. Elszaladt előlem. A zászlóval. Nem csuda. Hiszen, még gondolatnak is szörnyűség volna, ha ilyen hiábavaló beszélgetés miatt le találna maradni a majálisról.

Elmult — mint minden — a majális is. Elmult a tavasz. Elmult a nyár. Benne vagyunk az őszben. Mégis a majálisra gondolok. Meg arra, hogy mennyire fájjalom, hogy nem vagyok piktor. Mert akkor megfesteném a királyi felvonulást, amint ezer gyermek trombitaharsogás mellett, zeneszóval, vidám dallal vonul a ligetbe, gyönyörű, tavaszi napon. És megfesteném a társaságban Zsuzsikát, amint mezítlábosan, kopott rongyban, boldogságtól sugárzó arccal viszi a zászlót. Hát még ha értenék a muzsikához, meg a nótacsínáláshoz! Milyen nótába foglalnám ezt a majális! Meg Zsuzsikát. Meg az ezer gyereket. Meg azt a sok ujjongást, kacagást, dalolást, ami ezen a délutánon felverte a liget ünnepi csendjét.

De mert nem vagyok piktor, hát csak ilyen a rajzom.

És mert nem vagyok nótacsínáló, hát csak így szépen, halkán dúdolgatom:

— Majális, majális,
De csudaszép, de gyönyörű
Majális.

NAGY TÓTH MARIBÓL JÓ ASSZONY LESZ.

Nagy Tóth Mihály híres-nevezetes ember a falujában. Gazdag ember. Kemény ember. Sírás-rívás-rimánkodás ki nem hozza a sodrából. Semmiféle jajgatás meg nem indítja. Száz sárkánytól meg nem ijed. Senki fiától meg nem remeg. Csak egy tekintély van előtte: a felesége. De ez aztán tekintély, a javából. Hanem azért a nagyhatalmú asszony sem tudta megpuhítani annyira, hogy beleegyez-zék a lánya házasságába. Mert azt tartotta, hogy akinek olyan cserepes háza, akkora darab földje, a kertek-alján meg olyan gyümölcsöse és virágoskertje van, mint neki, az nem adhatja az egyetlen, gyönyörű lányát egy senki-hez feleségül. Hiszen a környékbeli falvakból is jönnek háztűznézőbe hozzájuk. Egyik legény a másiknak adja a kilincset. Mire jó akkor az a sok sírás-rívás? Mintha bizony csak éppen Cirok Jóska volna a világon, akinek olyan szegény az édesapja, hogy egy rongyos, nádfedeles viskót sem szerzett magának. Azután ki ne tudná, hogy milyen verekedős természetű? A multkorában csendőrszuronyok közt vitték végig a falun. Szégyenszemre. Ország-világ csúfjára. Ilyen garázdához csak nem adja a lányát feleségül.

Hanem egy reggelen, szép, tavaszi reggelen, odaállott Nagy Tóth Mari az édesapja elébe. Látszott az arcán, hogy nem sokat aludhatott. Kisírt volt a szeme.

— Édesapám, — kezdte szomorúan, — nem bírom tovább ezt az életet. Nekimegyek a Tiszának.

— A Tiszának?

— Annak.

— De hiszen nem tudsz úszni.

— Annál jobb.

A lány nem szólt többet. Az apja sem, aki azon a napon nem mozdult ki a házából, hanem mindig ott volt

a lánya nyomában. Úgy követte, mint az árnyék. Félte, hogy — amilyen feje van — még nekimegy csakugyan a Tiszának.

Másnap reggel megint előállott a lány. Kisírt volt a szeme.

— Édesapám, nem bírom tovább. A kútba ugrok.

— Nagyon mély az lányom.

— Annál jobb. Hadd legyen.

Nagy Tóth Mihálynak most már nem volt egy percnyi nyugta. Sem ülni, sem állni nem tudott. Fel-alá járkált. Gyötrődött. Vergődött. Egész éjszaka nem húnyta le a szemét.

Harmadik nap reggelén remegve szólt a lány:

— Édesapám, nem bírom tovább ezt az életet. Elbúcsúszom. Isten áldja meg édesapámékat.

— Mit akarsz, te bolondos?

— Felkötöm magam.

— A Cirok-gyerekért?

— Azért.

Erre már nem volt mit válaszolnia. Hirtelenében az villant át az agyán, hogy a Tiszából valahogy ki lehet vergődni a partra. A kút sem annyira mély, hogy ki ne lehetne húzni belőle valakit, ha már ilyen borzasztóságra vetemedik. De aki felkötí magát, azon már nem lehet segíteni, ha még akkora szerelem is ég a szívében. Mit volt mit tenni? Nagy Tóth Mihály beleegyezett a lánya házasságába.

— Jól van, Marikám, — szólt megbékélve, — legyenek egy pár. Nem bánom. Egyet azonban a lelkedre kötök.

— Mit, édesapám?

— Azt, hogy ha megtalál majd verni az urad, akkor ne gyere haza panaszra. Magad szerezted magadnak a bajt. Magad viseljed.

— Bízva azt rám, édesapám. Csak egyszer ver meg, ha megver. Egyetlenegyszer. Többet nem. Azt meg én mondom.

Ez a harcias hang nagyon megnyugtatóan hangzott. Mintha csak a lánynak az anyja: Nagy Tóth Mihályné asszonyom mondta volna, akit az ura — tiszta szívből fakadó szeretetből — egyetlenegyszer akart megverni, de

csak akart. Mert nem úgy sikerült az ügy, ahogy elgondolta.

Cirok Jóskának, a vőlegénynek, napszámba jár az apja. Ő is. Ebből élnek. Úgy, ahogy. Szegényesen. A legdaliásabb legénye a falunak. Igaz, hogy szeret verekedni, de majd ráncba szedi a felesége. Szépen, kedves szóval. Ha meg úgy nem menne, hát másként. Az örömhírt sietve vitte haza.

— Elveszem Marit, édesapám. De nem a cserepes-házért ám.

— Nem?

— Nem is a nagydarab földjükért.

— Nem?

— Azután a gyümölcsösükért sem.

— Hát akkor miért?

— Azért, mert halhatatlanul szeretem.

— Oszt mit csinálsz, fiam, ha majd egyszer azt találja odavágni az arcodba, hogy semmid sincs! Hogy koldus-kutya vagy! Hogy minden, de minden az övé!

— Azt egyszer mondja csak az életben. Egyetlenegyszer. Többet nem. Azt meg én mondom.

Idősb Cirok József ebben megnyugodott. Hogyne nyugodott volna meg, mikor úgy ismerte a fiát, mint senki a világon. Egészen az apja. Nem kell félteni. Az édesapja természetét örökölte, aki sokkal kisebb ügy miatt talált egyszer úgy elégtételt venni, hogy azt még a tekintetes királyi törvényszék sem hagyhatta szó nélkül.

A nagy eseménynek hamarosan híre ment a faluban. Erről beszéltek a kocsmában. A szövetkezeti boltban. Grünfeld Jakab fűszerüzletében. Özvegy Tatár Mártonné szatócsboltjában. Künn az utcán. Benn a házakban. A szántóföldeken. A mezőkön. A réteken. Kerekes Tóthné asszony, a falu érdemes szája pedig olyan gyönyörű történeteket fűzött a szerelemhez, hogy azt mindenki szájatva hallgatta, bár egyetlen szó sem volt igaz belőle.

A boldogságnak semmi nem állott az útjában. Jóska nem csinált titkot abból, hogyha valamelyik királynak a lányát kínálnák neki, hogy vegye el, ő bizony nem venné el. Még akkor sem, ha azt tudná, hogy utána pusztul a királylány. Marinak ezt még abban az órában tudomására

hozta Kerekes Tóthné, amire kinyilatkoztatta, hogyha valamelyik királynak a fia kérné feleségül, ő sem menne hozzá.

Elérkezett az iratkozás napja. Jóska, meg a menyasszonya megjelentek a községházán. A vőlegény a szivarját letette a folyosó ablakjának a párkányára. Mert szivarral nem lehet a jegyző úr szobájába lépni. Még az alispán is künnhagyta, mikor a jómultkor látogatóban volt. Beléptek az irodába. Ott állottak a jegyző előtt, aki a mult héten foglalta el a hivatalát. Új ember. Nem ismerheti még a fiatalokat. Egy öreg magyarral társalkodott éppen. Annak az ügyét-baját akarta gyógyítani.

— No, miért jöttetek, fiam? — kérdezte a jegyző.

— Iratkozás szempontjából, — válaszolt a vőlegény.

— Jól van. Üljetek le.

Majd az öreg magyarhoz fordult:

— Úgy-e, vár egy kicsit, bátyám? A maga ügye hosszabb nóta.

— Hogyne várnék, tekintetes uram. Nagyon szívesen.

Az íróasztal előtt volt egy szék. Ketten nem ülhettek rá. Így azután Jóska foglalt helyet rajta. A menyasszony pedig állva maradt. Az öregember ezt nyomban észrevette. Helyeselt is szörnyen magában. Mert akárhogy vesszük: csak ember az ember. A jegyző is észrevette. Éppen azt akarta mondani, hogy:

— Nézzed csak, lányom, ott van egy szék, hozza ide magadnak!

Jóska azonban megelőzte.

— Marikám, — szólt halkán-suttogva a menyasszonyához, — ott van egy szék a sarokban. Hozza ide. Oszd' üljél mellém. Ide, ni!

Az öreg gyönyörködve tekintgetett rájuk. Magában mondogatta:

— De gyönyörű egy pár ember lesz belőlük!

A boldog menyasszony engedelmeskedett. Alázatosan teljesítette a parancsot. Amint az már ilyenkor illik. Hozta a széket. Odatette Jóska mellé. Aztán félénken, szégyenlősen mellételepedett. Most már hozzáfoghattak az ügyesbajos dolog lebonyolításához. A jegyző faggatni kezdte őket.

— Hány éves vagy, fiam?

-- Húsz még nem vagyok.

— Mikor leszel?

— Gyüvőre.

— Hát te, lányom?

— Én meg a tizenhetediket taposom.

— Mikor töltötted be a tizenhatot?

— Éppen tegnap.

— Akkor már csakugyan a tizenhetedikben vagy!

De ezt olyan kedvesen mondta, hogy az öreg is mosolygott, Jóska is, meg Mari is.

— Minek hívnak, fiam.

— Cirok Józsefnek.

Az öreg magyar itt közbevágott:

— Cirok Józsefnek a fia ez, kéremalássan. A lány meg a Nagy Tóth Mihály lánya. Jó családok. Persze, a tekintetes úr még nem ismerheti őket. No, majd megismeri.

— Miután kiskorúak vagytok, — hangzott a hivatalos nyilatkozat, — menjetek haza az édesapátokért és hívjátok el őket ide, hogy a beleegyező nyilatkozatot aláírják. Addig semmit sem kezdhettek.

Ezután kezét fogott a fiatalokkal, akik ígérték, hogy az édesapjukkal mindjárt itt lesznek. Jobb ezen mihamarább átesni, mert még megeshetik, hogy Nagy Tóth Mihály meggondolja a dolgot és nem egyezik bele. Akkor aztán vége a nehezen kiharcolt boldogságnak.

Indulni akartak. Ekkor azonban a székre tekintett Jóska. Vissza kellene azt vinni a helyére. Oda, ahonnan Mari elhozta. Odasúgta hát a menyasszony fülébe:

— Marikám, vidd vissza a széket a helyére!

A gazdag Nagy Tóth Mihály lánya megfogta a széket és szépen, illendően a helyére vitte. A sarokba. Szó nélkül.

Mikor eltávoztak, a jegyző, meg az öregember maradt a hivatalban.

— Gyönyörű egy pár cseléd! — erősítgette az öreg.

— Az ám! — helyeselt a jegyző.

Elhallgattak. Az öreg arcán azonban látszott, hogy valami nagyon fontosat akar még mondani. Kisvártatva megszólalt:

— Hej, de páratlan jó asszony lesz ebből a fehér-cselédből, kéremalásson, tekintetes úr!

Ezt az áradozást a község feje már nem hallotta, mert beletemetkezett a hivatalos iratokba, amelyekből az igazságot akarta kideríteni. Az öreg azonban még egyszer, nyomatékosan megdicsérte Nagy Tóth Marit:

— Páratlan jó asszony lesz belőle.

Majd hozzátette alig hallhatóan:

— Ha ugyan meg nem változik asszonykorára.

TIZENNÉGYES EMLÉK.

A mozgósítás első napján, júliusi hajnalon, néhány százan, vagy tán ezren is állottunk az állomási épület előtt. A vonatok indulására vártunk. Az arcokon a háború réme tükröződött. Egyszer csak megszólít valaki. Egy ismerős, öreg néni.

— Hallottam, hogy a háborúba tetszik menni. Csak-ugyan igaz?

— Hát bizony, igaz.

— Elég baj az! Most már bizonyos a háború! Eddig nem hittem. De mikor már a papnak is mennie kell, akkor . . . óh, hogy meg kellett ezt is érnem.

Majd beszállítottak bennünket. Három irányban száguldott a vonat a háborúba indulókkal. Az enyém Pest felé robogott. Zsúfolásig utasokkal. Katonákkal. Mindjárt akad ismerős. Egy előkelő nagysága méltatlankodva kesergő:

— Rettenetes! Abba kellett hagynom a fürdözésemet, pedig még három hétig kellett volna maradnom. Mindez e miatt a nyomorult háború miatt.

A vonaton persze másról sem beszélnek. Kedves, öreg úr ül velem egy szakaszban. Nyugtalanul tekinget maga elé.

— Könnyű neked, — szól hozzá a vele szemben ülő barátja, — neked már nem kell menned. Itthon maradhatsz.

— Igaz! — válaszol, — de a fiam! Az egyetlen fiam!

Olyan a vonatunk, mint a megzavart hangyaboly. Kitekintgetünk az ablakon. Amint egy-egy állomáshoz érünk: mindenütt búcsúzó, síró asszonyok, zokogó népek. Az egész világ mintha egyetlen kiáltásban hörgögné: Háború!

Pestre érek. Mindjárt jelentkezem. A földszinten van

egy sereg hivatal. Bekopogtatok A második emeletre küldenek. Felmegyek. Ott meg azt mondják, hogy menjek az elsőre. Milyen szerencse, hogy nincs több emelet.

A hadosztály-parancsnokom előtt állok. Szeretetre méltóan érdeklődik, hogy hol vagyok lelkész. Megmondom. Azután tudatja, hogy vagy Szerbiába, vagy Montenegróba megyünk. Meglepetve hallom, mert — igazat megvallva — sohasem vágyódtam ebbe a két országba. Igaz, hogy az útiköltség nem kerül egy krajcárba sem, ingyen utazom, de mégis... mégis...

— Tud-é lovagolni? — kérdezi az altábornagy úr.

— Soha életemben nem ültem lovon, — válaszolom.

— No, mindegy, majd megtanulja.

— Igenis, megtanulom.

— Hát a hegymászással hogy van?

— Éppúgy, mint a lovaglással.

A kihallgatás hamarosan véget ért. Este már ujjongva közöltem az ismerőseimmel, hogy lóháton vágatva járom be a harctereket, hogy égbenyuló hegyek várnak epedve és revolverrel szedem le a komitácsikat, mint érett gyümölcsöket, a szerbiai fákról. Egyik néném csodálkozva jegyezte meg:

— Alig lehet rád ismerni, fiam, olyan vérengző letél már is!

Néhány nap múlva Szerajevóba értünk. A hadosztálynak négy papja volt. Testvéri egyetértésben éltünk. Nekem megnyugvásomra szolgált, hogy lelkésztársaim közül egyik sem volt lovas, sem hegymászó. Még aránylag én voltam a legvakmerőbb, mert gyermekkoromban mindig ágaskodó paripákra ültem, ha tíz fillérem került vásári szórakozásra.

Szerajevó óriási katona-várossá lett, mert egyik központja volt a Szerbia ellen induló hadrakelt seregnek. Itt ismerkedtem meg a lovammal, amely nem versenyparipa, nem hátszló, hanem csak szerény bosnyák ló volt és soha életében nem álmodott arról, hogy teherszállító-párából tábori lelkésznek legyen valaha a táltosa.

Megtudtuk, hogy mikor indulunk. Mind a négyen szükségét éreztük így annak, hogy próbaloaglásba kezdjünk. Akkor még nem csukaszürkében jártunk, hanem a

békebeli Ferenc József-kabátunkban. No, meg a katona sipka. Az első lovaglásom igen bizonytalan valami volt. Milyen szerencse, hogy filmen nem örökítették meg. Sarkantyú nélkül bonyolítottuk le az üzletet. Azon az állásponton voltam és ezt közöltem társaimmal, hogy agyon találjuk sarkantyúzni a táltosunkat és ezért jobb lesz, ha a nélkül végezzük a prób lovaglást. Úgy is lett. Ekkor tűnt fel előttem az öreg huszár felejthetetlen alakja. Hozzánk tartozott, de még nem ismert bennünket. Irtózatos bajusz. Deresedő fej. Érdekes, magyar arc. A tisztiszolgámmal nézi a vergődésünket. Megszólal:

— Hát csak nagy tudomány a lovaglás!

A tisztiszolgám baka lévén: nem mert ellentmondani.

— Nincs igazam? — kérdezte a huszár.

— De igen. Igazad van.

Közben elhallgattak. Mi pedig lovagoltunk. A kritikuskunk azonban nem nyughatott.

— Ki a csuda látott már ilyent: sarkantyú nélkül ülni lóra?

Tisztiszolgám védelmünkre kelt és kinyilatkoztatta, hogy holnap már akkora sarkantyú díszlik a csizmánkon, hogy az utca elején, ha megpendítjük: az utca másik végén is meghallják, csak össze kell ütni a bokánkat. Lovaglásunk azonban nem ment olyan símán, mint reméltük. Ennek az lehetett a magyarázata, mert nem ismertük a bosnyák ló természetrajzát és az sem ismerte a mienket. Ezért aztán bizonyos nézeteltérések támadtak köztünk. Az enyém különösen izgága jószág volt. Úgy látszik, hogy a fejébe szállott a dicsőség, mert még ágaszkodni sem szégyenlett. Viszont fogalma sem volt arról, hogy merre van jobbra és merre van balra, mert amikor teljes erőmből jobbra irányítottam, következetesen mindig balra kanyarodott. Az öreg huszár növekvő nyugtalansággal nézte a vergődésünket és szakszerűen megjegyezte:

— Úgy látom, komám, hogy ez a négy zsidó sem ült még életében lovon!

— Nem zsidók azok, öreg komám, — tiltakozott a tisztiszolga, — hanem papok.

— Hát azt nekem ne mondjad! Hiszen civilben van-

nak. Ilyen bárgyúságot elhitethetsz azzal, akivel akarsz, de magamfajta huszárral bajosan.

Ezt a társalgást nekem aztán elbeszélte a puccerom. Mikor idáig ért, megkérdeztem:

— Mit válaszoltál a huszárnak?

— Semmit, kéremalásson.

— És miért nem?

— Mert akkora tekintéllyel lépett fel, hogy magam is megtántorodtam a felfogásomban.

Másnap reggel elbúcsúztunk Szerajevótól. A hadosztálytörzs együtt vonult. Az öreg huszár is velünk jött. Megismerkedtem vele. Pompás figura volt. Mikor — valamikor hajdanában — a magyarok lóháton akarták bevenni Velencét: mind ilyen lovasokból állhatott a sereg, mint ő. Visegrádig a világ legszebb útján haladtunk. Útközben találkoztunk az első sebesült-szállítmánnyal. Halálhörgésük irtózatosságot zene volt. Az arcok elsápadtak. Suttogva mondtuk: A háború!

Egy reggelre-virradóra, a Drina mellett felséges látványban gyönyörködhattunk. Egy honvéd gyalogezred: tiszta, színmagyar ezred, teljes tábori felszereléssel indult a csatába. Estére-keelve már tűzben lesznek. Át kell menniök a Drinán. Aztán: hajrá! Élet vagy halál! Filozófus barátom mellettem állott. Mikor elvonult a sereg, megszólalt:

— Látod, így ment ez ezer esztendőn át. Szakadatlan tart a magyar sereg vonulása és tartani fog, amíg magyar lesz. Nincs megállás.

És mind a ketten napokig nem láttunk mást a lelkünk szemével, mint soha meg nem szűnő harcba-indulást, mint örök-harcot, mint egy nemzet élet-halál viaskodását.

Az első istentiszteleten egyszer csak feltűnik az öreg huszár alakja. Arról szóltam, hogy az otthoniakra gondoljunk szeretettel. Mindenkinek van valakije, akiért imádkoznia kell és aki otthon imádkozik érte. A huszár törülgette a szemét. Könnyezett. Majd hozzám jött.

— Alásson jelentem, tábori lelkész úrnak, hogy tele lett könnyel a szemem. Nem illik ugyan huszárnak, kivált ilyen öreg huszárnak, mint én, hogy ríjjon, de szegény, öreg, tehetetlen édesanyámra gondoltam...

És itt elcsuklott a hangja. Kezet szorítottam vele. Hamarosan elértünk Szerbia földjére. Ágyútűzzel fogadtak. A mellettem lovagló egyik bajtársamhoz fordulok:

— Mit szólsz a fogadtatáshoz?

— Azt, hogy nincs kedvem viccelni.

Délután négy óra körül járhatott az idő. Mindenfelől hegyek vesznek körül. Mi egy kis síkság-félén állunk. Szakad a zápor. Hull a gránát. Bőrig ázva állunk. Előre nem lehet menni. Várjuk a parancsot. Hozzák a sebesülteket. Ebben a lelkihangulatban filozófus barátom réveteg tekintettel néz maga elé. Látszott, hogy nagy érzések szaggatják a lelkét.

— Úgy van! Úgy van! — kiált fel egyszerre, mintha valakivel beszélne.

— Mi van úgy? — kérdezem. — Miért helyeselsz annyira?

— Óh, ha tudnád, hogy mit érzek? Szent elragadtatásban ég a lelkem. Büszke vagyok a magyarságomra. Látod, mint ahogy itt állunk ázva-fázva, gránáttűzben, szakadó záporban, sebesültek jajkiáltását hallva: így volt mindig ezer esztendőn át. Most százszorosan nagyszerűbb nekem a történelmünk. Most értem meg igazán, hogy mit jelent harcban állni, szenvedni, vérezni és meghalni. Egyebet sem csináltunk, mint mindig ezt. És akármi lesz a háború vége, hidd el, minket nem lehet legyőzni.

Amint ezt elmondta, a sápadt arc tűzben égett, szeme szikrázott és a csunya ember megszépült, hogy nem győztem eleget nézni.

És szakadt a zápor. Hullt a gránát. Zengett az ágyú. Hörögtek a sebesültek. Eljött az este, majd éjszaka borult ránk: élőkre, haldoklókra és szegény halottakra.

KIDERÜL AZ ÉG.

Pátkai Mihály szegénysorban élt világéletében. Nem volt háza, nem volt földje. Sem aranya, sem ezüstje. Tanyán született. Tanyán élt. Mindig a más tanyáján. És ha egyszer, valamikor, meg kell halnia, mérget lehet rá venni, hogy nem a városban hal meg, hanem künn, a tanyán. Csakúgy, mint az édesapja. Csakúgy, mint az öregapja. Azok is tanyások voltak. Ő sem vállalt soha más hivatalt. Folytatta az ősi mesterséget. Tanyás maradt. De ha nem volt háza, nem volt földje, sem aranya, sem ezüstje, a földi kincsből mégis jutott neki is valami. Négy olyan gyönyörű malaca volt, hogy amikor a tavaszi vásárra elindult velük, már útközben megcsudálták a jövő-menő népek. Mikor meg az eladásukra került a sor, egy-kettőre úgy elkapkodták őket, mintha bizony ingyen adta volna. A pénzt szépen begyűmösölte a mellénye zsebébe, ahol — mint egy fellegrárban — biztos helyen volt a négy malac ára a vásári zsebtolvajok ostromágyúí ellen. És, mint aki jól végezte dolgát: hazafelé indult. A kövesút elején azonban egy kis akadályba ütközött, amely miatt meg kellett szakítania az utat. Itt büszkélkedett ugyanis Berger Áron kocsmája. Az Arany Tinó. Tanyai magyarok és vásáros jövevények kedvelt találkozó helye. Pátkai Mihály sem mehetett el mellette közönyösen. A vásár örömeire megtisztelte látogatásával. Irtózatos pipafüstben szórakozott itt a vendégkoszorú. Szebbnél-szebb nótákat játszott a banda, amelyik egy vak klarinétosból és egy ütött-kopott, vén cimbalmosból állott. Közelükbe húzódott. Megivott egy pohár sört és hallgatta a nótát. Majd jó kedve kerekedett. Elhúzatta a nótáját. Dúdolgatott, dalolgatott. Egyszer csak megáll előtte a tanya-szomszédja:

- Nem jön haza, szomszéd?
- Maradok még egy kicsit.
- Mit üzen haza a feleségének?
- Semmit. Nincs különösebb üzennivalóm.

Amíg így társalkodtak, azalatt más kezdett dirigálni a cigánynak. Pátkai Mihály ott üldögélt még valameddig. Majd kifizette a pohár sört. Harminc fillért nyomott a cimbalmos markába. Kezet fogott Berger úrral és hazafelé indult abban a reményben, hogy hazáig nem kerül újabb akadály, amely miatt meg kellene állania. Délfelé járt az idő, mikorra hazaért. Mindjárt azon kezdte, ugyan min is kezdhette volna máson, hogy milyen jó áron adta el a négy malacot. Szeretettel teljes szavait azonban nem fogadta megértő szeretet. Az a rosszlelkű szomszéd ugyanis elújságolta az asszonynak, hogy az ura az Arany Tinó-ban ül. Iszik, mint a kefekötő. Húzatja a cigánnyal. A négy malac ára — úgy látszik — Berger úrnak, a vak klarinétosnak, meg a vén cimbalmosnak a zsebébe vándorol. Mindez mély megdöbbenést váltott ki az asszony lelkéből és ezért fogadta égháború a szegény hazatérőt.

— Oszt' megmeri-e mondani, hogy mennyit mulatott el? — kérdezte az asszony.

— Hogyne merném. Elmuzsikáltattam mind a négy malacnak az árát.

Többet nem szóltak egymáshoz egész nap. Este lepihentek. Éjfél tájban borzasztót álmodott az asszony. Az Arany Tinó-ban ült az ura. Húzatta a vak klarinétossal, meg a vén cimbalmossal. Egyik százas bankót a másik után hajigálta a cigánynak. Felriadt. Izgett-mozgott, forgolódott, jobbra-balra hanykolódott, de nem jött álom a szeszemére Erre a nagy nyughatatlanságra felébredt a tanyás is.

— Tán nem alszol? — kérdezte.

— Persze, hogy nem.

— Oszt' miért nem?

— Maga miatt. Elmuzsikáltatja a négy malac árát és még kérdezi, hogy miért nem tudok pihenni?

A tanyás nem válaszolt erre a kedveskedésre. Ismerte a helyi viszonyokat. Annyi esztendőn keresztül elég jól megtanulhatta, hogy ilyen esetben, vihar kezdetén, legjobb

hallgatni. Hát hallgatott. Az asszony meg nagyokat sóhajtott. Az öreg falióra pedig bánatosan, halkan ketyegett.

Elszundítottak. Valami keveset aludhattak. Hajnalban felkeltek. Mindegyikük munkához látott. Megkezdődött a napi robot. Reggel felé azonban abbahagyták a munkát, mert a tanyásék menyecske-lánya jött látogatóba az urával.

— Hová indultok, lányom? — érdeklődött a tanyásné.

— A vásárba megyünk, édesanyám.

— Mit vesztek?

— A kisgyereknek ruhát nézünk. Azután köcsögöt veszünk. Meg egy olcsó kalendáriumot. Amint a kövesúton jövünk, aszondom az uramnak, hogy: ugyan menjünk be édesanyámékhoz egy percre. Hát bejöttünk.

— Nagyon jól tettétek. Van úgyis elég bánatom.

A tanyás ekkor másra terelte a beszédet.

— Minálunk meg baj van, fiam, — szólta a vejéhez.

— Mintha valami nyavalyája lenne a tehénnek. Gyere ki az istállóba. Nézzük meg együtt, alaposan.

Kimentek. Az asszony magára maradt a menyecske-lányával.

— Egyik baj jön a másik után. Az éjszaka sem hunytam le a szememet.

— Miért, édesanyám?

— Borzasztó dolog történt tegnap.

— Micsoda?

— Apád mulatott az Arany Tinó-ban. A Berger kocsmájában.

— Hát aztán?

— Elmuzsikáltatta a négy malac árát.

— Csak nem háborodott tán meg?

— Meg az. A vak klarinétosnak, meg a vén cimbalmosnak a zsebébe vándorolt a pénz. Most meg nem kell egyéb, minthogy a tehénnek is baja essék. Akkor mehetünk koldulni.

— És honnan tudta meg, édesanyám?

— Honnan? A szomszéd újságolta el. Még a nótáját is elhúzatta a kocsmában.

— Hátha nem is úgy van?

— De úgy van. Mikor édesapád hazajött, pörölni kezdtem. Ő meg dühbe gurult. Azután megkérdeztem mérgemben, hogy megmeri-e mondani, hogy mennyit mulatott el?

— És mit mondott arra?

— Aszonta, megmeri mondani. Elmuzsikáltatta mind a négy malacnak az árát.

— Irtózatosan borzasztó, — sóhajtott fel a fiatal asszony. — Ki mert volna ilyenre gondolni?

Közben visszajöttek a szobába a szemléről.

— A tehénnek nem lesz semmi baja, — szólt a vő.
— Ne nyugtalankodjanak miatta.

— Hála Istennek! — örvendezett a tanyásné.

A fiatalok elbúcsúztak. Sürgős az útjuk. Ruhát néznek a kisgyereknek. Köcsögöt vesznek. Meg egy olcsó kalendáriumot. No, meg a kirakodó vásárban is szétnéznak. Ennyi szórakozást megengedhet a szegény ember is magának.

Estefelé megint vendég érkezett a tanyába. Az a fránya szomszéd jött át, aki ezt az egész galibát csinálta. A tanyásné szívesen fogadta, mert ha ő el nem mondja, talán sohasem tudta volna meg, hogy mi történt az Arany Tinó-ban. A tanyás azonban csak úgy, immelámmal köszöntötte.

Beszélgetni kezdtek. Felkerült szóba a vak klarinétos, meg az öreg cimbalmos.

— Hogy mulatott, szomszéduram azután, hogy ott-hagytam a kocsmában.

— Elég jól mulattam.

— Elhúzatta a nótáját még egynéhányszor?

— Elhúzattam.

— Sok pénzt hagyott-e ott?

— A négy malacnak az árát! — vágott közbe hirtelen az asszony.

— No, nem mindet, mert haza is hoztam valamennyit.

— Ugyan mennyit?

— Amennyi megmaradt. Megittam egy pohár sört. A vén cimbalmosnak a markába nyomtam harminc fillért, a többi pénz meg a szekrényben van.

Az asszony, abban a pillanatban, a pénz után kezdett kutatni. Meg is találta az utolsó fillérig. Drága melegséggel telt meg a szíve. Mosolyra derült az arca. Hal-
kan és boldogan sóhajtott: Hála Istennek! Majd szelí-
den, szeretettel tekintett az urára, aki érezte, hogy a
vihár elvonult. Kiderült az ég...

SZERZŐI EST.

Cirkusz érkezett a városba. Nem afféle ringy-rongy, vásári komédiástrupp, hanem — amint az öles plakátok hirdették — valóságos világvárosi attrakció. Soha nem láttak ehhez hasonlót ezen a tájon. Nem is lehet remélni, hogy hamarosan látnak ennyi csudát egy este. Szédítő mutatványok. Minden pillanatban a halállal játszó artisták. Hátborzongató halálugrás a magasból. Azonkívül olyan állatsereglet, amelyikben valamennyi világrésznek a fenevadja képviselve van. Hogy csak néhányat említsünk: három hamburgi születésű sivatagi teve, tízig számoló számár, táncoló póni, ázsiai kötél-táncos kutyacsalád és kerékpáros majomfamília. Ez a rengeteg látnivaló a vásártéren telepedett le, ahol óriási sátrat vontak, hogy minél nagyobb embertömeg férjen el benne és részesülhessen a kultúra áldásaiban.

Reggel érkezett a cirkusz. És egész nap csudájára járt a nép. Ingyenmultság volt. Pénzbe nem került. Mikor azonban kigyulladtak este a villanylámpák és megkezdődött volna az előadás, olyan kevesen jöttek össze, hogy visszaadták a pénzt annak az egynéhány embernek, aki odatörekedett. Eloltották a lámpákat és a cirkuszra ráborult a sötét szomorúság.

Másnap reggel az igazgató magához hívatta a három bohócot: Fercsit, Toncsit és Pukkancsot. Elpanaszolta nekik, hogy a városnak nincs érzéke a magasabb kultúra iránt. Ezért valamit tenni kell. Meg kell hódítani a szíveket. Az utcán keresztül. Megvan a terv is már. Zöld gallyakkal díszített szállítókoszin helyezkedik el a zenekar és végigtrombitálja a várost. Nyomban utána — sorban egymásután — halad a három sivatagi teve. Majd a táncoló póni következik. Ezen lovagol Fercsi. Azután a

számoló számár. Lovagolja Toncsi. Bezárja a menetet, a két törpe majommal, Pukkancs. Az utcakeresztezésnél megállanak. Fercsi lesz a kikiáltó. Ő hívja meg a nagyérdemű közönséget.

A bohócok engedelmeskedtek. Fehérre meszelték az arcukat. Irtózatossá fekete szemöldököt pingáltak maguknak, pirosra festették a szájukat, hogy majdnem a fülükig ért és — amint az igazgató rendelte — megindult a karaván. Szépen, lassan, méltóságteljesen. A Fő-utcára kanyarodtak be először. Az első utcakeresztezésnél azonban hatalmas plakát ötlött Fercsi szemébe. Elolvasta. A városi hangversenyteremben szerzői est lesz. Babérkoszorús költő, nagynevű író és ünnepelt zeneszerző tartja hangversenyét. Éppen akkor este, amikor a cirkusz is várja a publikumot. Hát ez szörnyűség! Ekkor kitűnő gondolata támadt. Szerzői est lesz a cirkuszban is. Miért ne? Pukkancs saját szerzeményű dalait énekli, tehát a mutatványokat megtoldják — minden ráfizetés nélkül — szerzői esttel.

— Meghívjuk a nagyérdemű közönséget — ordította Fercsi — ma esti előadásunkra. Műsorunk egyedülálló. A sivatagi tevék mutatványai, a számoló számár, a táncoló póni, a kötél-táncos kutyacsalád és a kerékpáros majomfamília bámulatba ejti mindenütt a kultúrvilágot. Rajtuk kívül soha nem látott dolgok. Végül pedig, cirkuszunk európai hírű költőjének: Pukkancs úrnak a szerzői estje.

A Fő-utca ablakai kinyíltak a muzsikaszóra. Kíváncsi cselédleányok bámulták meg a szokatlan látványt. Az utcán járók is megálltak. Fercsi, Toncsi és Pukkancs csókot hintettek mindenfelé és még a komoly ember is elmosolyodott, mikor látta őket. Sokaknak tetszett a póni. A számár már kevésbé. Talán azért, mert abból van elég a világon. De azért akadtak, akik felkiáltottak:

— Jaj, de édes ez a számár!

A teve azonban általános feltűnést keltett. A három hamburgi születésű sivatagi teve mély hatást gyakorolt. A két törpe majomnak is sok bámulója akadt.

Így értek el a gyümölcs piacra, amelyik a Tisza-utcában terpszkedik. Kocsikon hozzák a gyümölcsöt a

tanyákról, a szomszéd falukból. Ezek aztán egymás mellett állanak az utca két oldalán. Parasztszekerek, parasztlovakkal. Hanem itt már baj kerekedett. A lovak nyugtalankodni kezdtek. Némelyik még ágaskodott is. Az emberek leugráltak a kocsikról és megfogták a lovukat, hogy nagyobb baj ne legyen. A karaván haladt nyugodtan, mintha ez nem érdekelné.

— Minek hozzák ide ezt a három pocsék jószágot? — kiáltotta Köles Mári néni. — Nem látják, hogy megijednek a lovak tőlük?

Pukkancs válaszolt a méltatlankodónak:

— Ne sírjon, anyám. Nem lesz semmi baj. Inkább jöjjön el ma este a cirkuszba.

— Köszönöm a szíves meghívást. Elmegyek, — válaszolt szelíden Mári néni.

Daru Péter a majmokkal nem volt megbékülve.

— Hát ronda egy pár jószág! — harsogta.

— Odaajándékozom magának, — tréfálkozott Pukkancs.

— Ha maga fizetne, akkor sem fogadnám el. Szégyenletemben sem ereszteném a házamba.

— Minek is? Van ott már majom.

Így kedélyeskedtek a népbeliek a cirkuszosokkal.

Hanem azt már nem értették meg sokan, hogy a terefalvi lovak miért néztek olyan nyugodtan farkasszemmet a tevékkel, amikor a többiek annyira izgultak. Pedig egyszerű a magyarázat. Terefalván a községháza mellett van a Móric Samu boltja. Az utcára néző táblán ez a felírás olvasható:

FÜSZERÜZLET A HÁROM TEVÉHEZ.

Nagy bádogtáblán pedig a három teve sikerült arc képe látható, amint azt elképzelte a falusi kontárfestő, aki soha életében nem látott tevét. A terefalvi lovak, amint az üzlet előtt húzzák az igát, oda-odatekintenek a tevékre és olyan közönségessé válik előttük, hogy akár száz ilyen sivatagi tevétől sem ijednek meg.

A karaván azután körüljárta a várost. Fercsi egészen berekedt a buzgó hívogatásba. Délfelé járt az idő, mikorra hazavergődtek.

— No, mi újság? — kérdezte az igazgató.

— Az, hogy estére nálunk szerzői est lesz, — újságotla Fercsi.

— Megbolondultál?

— Dehogyan bolondultam. Pukkanás lesz az est hőse. Őt ünnepeljük.

— Jaj neked, ha valami bajt csinálsz ezzel a hülyeséggel.

— Bízva ide, igazgató úr!

Este olyan emberáradat jelent meg a cirkuszban, hogy szinte egymást taposták az emberek. Egetverő tapsorkán zúgott mindegyik szám után. A mutatványok végeztével kezdődött a szerzői est. Pukkanás, a költő, meghatott lélekkel állott a publikum elé. Babérkoszorú volt a homlokán. Gitár a kezében. És énekelni kezdett:

Igazi dal ma nagyritkán akad,
Az igazi dal a szívből fakad.
Mikor én pendítem meg gitárom,
S szívemnek hő érzelmeit kitárom:
Sír akkor a nép s együtt zokog vele:
A számár, a póni s a három teve.

A nép felállott helyéről. Percekig tapsolt. Ünnepelte a szerzőt.

— Hogyvót! Hogyvót! — zengett orkánként.

Pukkanás elénekelt még néhány dalt. Mindegyik tetszett.

Az előadásnak tíz óra után lett vége. A nép hazasereglett.

Ugyanebben az időben villanyfényben úszott a városi hangversenyterem. Szerzői est volt ott is. Babérkoszorús költő, nagynevű író és ünnepelt zeneszerző — három országos név — fogott össze, hogy szülővárosa iránt érzett szeretetét megbizonyítsa.

Nyolc órakor kezdődött volna a szerzői est. De nyolc órakor még egyetlen lélek sem volt látható. Lassanként gyülekezni kezdtek. Az első négy sorban lézengtek néhányan. Jóismerősök. Rokonok. Barátok. Akik inkább csak kénytelenségből jöttek el.

— Megtartsuk az estét? — kérdezte a költő.

— Persze, hogy meg, — erősködött a zeneszerző. —
Miért ne tartanánk meg?

— Gyerünk szépen haza s hagyjuk abba az egészset,
— méltatlankodott az író.

Ekkor azonban nagy dolog történt. Az ürességtől
ásítózó teremben mozgás és elevenség támadt. Százötven
gimnázista diák vonult be. Kipirult arccal. Boldogan.
Húszfilléres jeggyel. Soknak kopott a ruhája. Soknak
rossz a cipője. Van, aki egy kis kenyeret evett vacsorára.
De mindnyájan vidámak. Derültek. Szerzői estre jöttek.
Megtelt a hangversenyterem.

— Megtartasuk az estét? — kérdezte a költő.

— De mennyire meg, — válaszolt az író és a zene-
szerző. — Itt van a jövő. Büszkék lehetünk, hogy ilyen
publikumunk van.

És megkezdődött a szerzői est.

A költő néhány versét olvasta fel. De soha nem
hangzott ajkán a dal olyan diadalmasan, mint most. Az
író és zeneszerző is áhítattal hallgatta. Majd az íróra
került a sor. Nem azt a novelláját olvasta fel, amelyikre
készült. Elővette a novelláskönyvét. Kikereste a diáktör-
ténetet, amelyben saját nyomorúságát és szenvedéseit
rajzolta meg. Ünnepi csendben hallgatták. Mintha tem-
plomban lettek volna. Azután jött a zeneszerző. Zongorá-
hoz ült. Eljátszotta néhány dalát. És megtelt a terem
ünnepi örömmel, lelkesedéssel. Úgy zúgott a taps,
hogy tíz estére elég lenne.

Újból meg újból oda kellett ülnie a költőnek és az
írónak a felolvasó-asztalhoz, a művésznék meg a zon-
gorához. Százötven diák kívánta. A három babérkoszorús
pedig meghajolt illusztris hallgatósága óhajta előtt.

Gyönyörű este volt.

Telve fénnel, szépséggel.

Hazafelé-menet erről beszélt mind a százötven gim-
názista. Erről beszélt az író, a költő és a művész. Csak
egy öreg házaspár hagyta el elégedetlenül a hangverseny-
termet. Nem lehet csudálkozni rajta. Az öregúr is, az öreg-
asszony is nagyothall. Az öregúr különösen méltatlanko-
dott. Hazafelé-menet többször felsóhajtott:

— Jobb lett volna elmenni a cirkuszba!

NÉGYSZÁZ PENGŐ TÖRTÉNETE.

A dunántúli városka állomása előtt nagy a sürgés-forgás. Vásár van a szomszédban. Odaözönlik a nép. A vonat félórát késik. Sokan türelmetlenkednek. De azért olyan is akad, aki tréfára fogja a dolgot. Az egyik nótáskönyves vásári árus különösen jókedvre deríti a hallgatóságot. Úgy szaval, mintha gyűlésen volna.

— Hölgyeim és uraim! Tudják-e önök, hogy miért késik ez a vacak vonat? Megmondom. Azért, mert már öreg a mozdony és nem bírja az iramot. De ha egy kicsit több abrakot adnának neki, akkor gyorsabban szedné a reumas inait.

Az asszonyok elmosolyodnak. Egy öreg néni halkan jegyzi meg:

— Bomoljon meg, de játékos elméje van!

Legtöbben azonban belefáradtak az ácsorgásba. Mérgelődve szidják a vasutat. A várakozók közt hallgatagon, szó nélkül áll Daru János, meg a felesége. Tavasztól őszig laktak a csatorna mellett. Ott kubikolt az ember. Most hazafelé tartanak.

Végre berobog a vonat. A nótáskönyves elordítja: Isten hozott! A nép pedig egymást taposva rohan, hogy hely jusson neki. Daru János, meg a felesége egymás mellé telepednek. Az embernek legelső gondolja, hogy meg van-e a pénz? Az asszony megnyugtatta. Azt ugyan el nem lophatja senki fia, mert zacskóba varrta, nyakába akasztotta és most ott melengeti a keblén. A szomszéd állomáson a vásárosok leszállanak. De azért így is elegen maradnak a harmadik osztályon. Jólelkű öregasszony ül Darunéval szemben, aki elérkezettnek látta az időt az ismerkedésre. Szerencsére, ennek nincs nagyobb akadály, mert az öreg útitárs hármat tüsszent egymás után. Daruné

pedig, mint jónevelésű asszony, tiszta szívből kedves egészségére kívánja.

— Köszönöm, lelkem. Köszönöm. Vagy tízszer tüsszentettem máma és nem tudom, hogy hol fázhattam meg.

— Van az úgy, nénikém, hogy az ember csak tüsszent, tüsszent, de ha a fejét lecsapják sem vélekszik, hogy hol fázhatott meg?

A társalgás ezzel hivatalosan megkezdődött.

— Hát maga hova utazik? — kérdezte az öregasszony.

— Haza.

— Hol van a hazája?

— A Tisza mellett. Ez meg itt mellettem az uram.

— Isten éltesse!

— Köszönöm. Hát néném hova törekedik?

— A lányomat mék meglátogatni, aki Pesten van férjnél. Ott lakik az urával. Oszť tudja kedves, hogy járt szegény a multkor?

— Nem tudom.

— Hát úgy volt, hogy ezzel a vonattal ment és valami csirkefogó ellopta a pénzét. Ötven pengőt. Majd megháborodott. Hála Istennek, nem olyan hamvábahótt asszony, mert gyönyörű szava van, hát nem hagyta olyan könnyen. Hanem akkora patáliát csapott, hogy a vonatnak meg kellett állania és összecsódułt a nép. De bizony, a pénz nem lett meg.

Közben új állomáshoz értek. Egy percig állt a vonat. Daru János ezalatt odahajolt a feleségéhez és súgva a lelkére kötötte, hogy vigyázzon a pénzre.

Aztán tovább robogtak. Az öregasszony folytatta:

— De az a címeres gazember nemcsak a pénzt lopta ám el, hanem a bugyellárist is, amelyikben az ötven pengő volt. A lányom majd megháborodott.

— Sokszor hall az ember ilyenfélét, — erősítette Daruné.

Az ablak mellől ekkor közelebb húzódułt hozzájuk egy olyan úrféle-valaki.

— Oh, kérem, — szólt — ez semmi! Olvasták, hogy mi történt a mult héten a fehérvári gyorszon?

— Nem olvastuk. Tán kisiklott?

— Dehogy siklott. Más történt, kérem. Egy fiatal-asszonynak a zacskóba varrott pénzét lopták el, amelyiket a keblén melengetett.

— Jaj Istenem! — kiáltott rémülten Daruné.

— Irtózatosan borzasztó! — sopánkodott az öreg-asszony. Az is baj, ha nincs az embernek pénze, az is baj, ha van. Ha nekem volna, akármennyi volna: mindért földet vennék, mert az nem semmisül meg.

— A takaréknak sem rossz, — bizonykodott az úrféle valaki.

— Dehogy rossz, — szólt helyeslőleg a néni, — inkább nagyon jó. Vagy két éve lehet annak, hogy harminc pengőt tettem be egy pesti bankba. De a multkor, hogy fenn voltam, aszongya a vőm: ugyan édesanyám, adja ide azt a kis pénzt. Nagyon szívesen, mondom. Oszt kivettem a bankból. Hát tudja, galambom, ahogy betettem, úgy adták ki. Még egy kis föle is volt. Akárkinek ajánlhatom ezt a bankot.

— Merre van az? — érdeklődött egyszerre, nagy hallgatás után Daru János.

— Merre van? Mindjárt elmagyarázom. A Nyugatitól indul el az ember. A Körúton megy addig, míg a legelső sarokhoz nem ér. Ott jobbra fordul és megy mindaddig, míg egy postaládát nem talál. Onnan már csak egy ugrás a bank. Könnyen meg lehet ismerni, mert három emeletes a ház.

Daru megköszönte a szíves felvilágosítást és mire Pestre értek: megérlelődött benne a gondolat, hogy a négyszáz pengőt beteszi a bankba. Majd következett a búcsúzás. Daruné össze-vissza csókolta az öregasszonyt. Az ura kezét fogott az úrféle-valakivel. Aztán nekivágtak gyalogosan a Körútnak.

— Nem tévedünk el? — kérdezte az asszony.

— Már hogy tévednénk el. Hiszen annyira elmagyarázta a nénike, hogy sötét éjszaka is odatalálnék.

Egyszer aztán, mikor már vagy másfél óráig gyalogoltak és majd eltört a fáradságtól a lábuk, hirtelen felkiáltott az ember:

— Mondtam úgy-e, hogy erre van a bank. Ez az.
— Honnan tudja?
— Hát nem látod a felírást! Aztán meg a ház is három emeletes.

Bementek. Mind a ketten jó napot kívántak, de senki sem fogadta. Hanem meg kell adni: gyönyörű egy hely. Még tükör is van a falon. Aztán mennyi szék, pad, dívány. Az urak ráccsal vannak elkerítve a néptől. Mind-egyiknek külön asztala van. Rettenetes lehet itt a mód. Daru Jánosék nem ültek le, mert senki nem mondta: üljenek le, édes lelkem. Hanem amikor látták, hogy az utánuk jövőket sem kínálják meg és mégis leülnek: ők sem kérték magukat. Egymás mellé telepedtek.

Jobban körülnéztek és elkápráztatta őket ez a fény. Darunénak tátva maradt a szája, annyira bámulta ezt a rengeteg látnivalót. Az egyik úr — a rácson belül — teméntelen bankót olvasott. Még olyant! Egyszer sem nyálazta meg az ujját, amíg olvasta. Nem is teregette ki mindegyik bankót, szépen, nyugodtan, ahogy rendes parasztháznál szokás, hanem százat, vagy tán ezret olvasott meg egy sodrintással. Daruné nem állhatta meg szó nélkül:

— Nézze már, hogy játszik az az úr azzal a rengeteg pénzzel. Hátha eltéveszti? Egy sodrintással annyi bankót! Még nézni se jó.

— Ne féltse te őtet! Inkább magadra vigyázz! Jól a kezébe olvassad. Egyenként teregesd ki neki, nehogy baj legyen belőle!

Elhallgattak. Tovább bámészkodtak.

— Jaj, nézze csak ott azt az urat. Hát nekem sehogys sem tetszik az az ember. Rábízzuk ezt a sok pénzt?

— Persze, hogy rá. Főember az itt. Érti a mesteriségét.

A terem végében, irgalmatlan nagy könyv mellett fiatal úr görnyedt. Majd odamegy hozzá egy kalapos nagysága. Ekkor feláll. Kezet csókol. Egymásra mosolyognak. Beszélgetnek. Aztán elbúcsúznak és sokáig szorongatják egymás kezét.

Daruné megütközve nézi. De az ura miatt nem mer véleményt nyilvánítani, csak magában mondogatja:

— Elfajult az emberiség.

Amikor ennyi a látnivaló, nem lehet csudálkozni, hogy az asszony észre sem vette, hogy mellé telepedett egy úr. Újság a kezében. Daruné — úgy félszemmel — belenéz az újságba. Olvassa, ami ökölnyi betűkkel van elől:

— Óriási sikkasztás egy párizsi bankban. A pénztáros megszökött egy táncosnővel. Szegény emberek ezrei siratják a keservesen összekuporgatott pénzecskéjüket.

Mikor elolvasta: egész testében remegni kezdett. Miért ne történhetnék meg ez az ő négyszáz pengőjükkel is, amelyiket tavasztól őszig kubikoltak össze? Hát azért dolgoztak annyit, hogy valaki elmulassa Párizsban, még hozzá egy táncosnővel? Megint beletekintett az újságba:

— Szegény emberek ezrei siratják a keservesen összekuporgatott pénzecskéjüket.

Szólni akar az urának, de az első rémületben elakad a szava. Majd mégis megbátorodik:

— Olvassa csak el, hogy mi van ott!

Daru János nagykeservesen végigbetűzte:

— Óriási sikkasztás egy párizsi bankban. A pénztáros megszökött egy táncosnővel. Szegény emberek ezrei siratják a keservesen összekuporgatott pénzecskéjüket.

Erre mind a ketten megdöbbent lélekkel néztek maguk elé. Milyen jó volna szabadulni innen, de restell az ember szó nélkül kimenni, ha már egyszer bejött. Így telt el néhány perc. Nem néztek senkire, mert még megtalálja kérdezni valaki, hogy: mi járatban vannak? Daru János érezte, hogy ennek a fele se tréfa. Valamit csinálni kell. Megvan! Ráparancsol az asszonyra, hogy menjen ki az utcára. Nála van a pénz. Ő meg itt marad még egy kis ideig, hogy ne legyen olyan nagy a feltűnés.

— Anyjuk, — szólt sűgva a feleségéhez, — eredj ki az utcára. Ott várakozzál rám. Ha aztán engemet szólítanak, majd mondom, hogy behívlak, mert nálad van a pénz.

Az asszony felállott, de a félvilágért sem nézett volna senkire, nehogy visszahívják. Nem is köszönt el, amint illik. Magában azonban mondogatta: Isten áldja

meg mindnyájukat! Kiért az utcára. Nagyot sóhajtott: Hála Istennek! Megmaradt a pénz!

Az ember várakozott valameddig, majd felállott a helyéről és szó nélkül a faképnél hagyta a bankot. Künn az utcán izgatottan várta a felesége.

— No, anyjukom, ha száz esztendeig élnénk: ezt akkor sem felejtjük el.

— Hát nem!

Mint akik kincset találtak: úgy indultak a Nyugati felé.

Hazaértek a nagy alföldi városba, a Tisza mellé. A kertek alján egy kicsi, rozszant, nádfedeles viskó eladó volt: megvették a négyszáz pengőn. Az az öreg pár, akié volt: holtig lakhatik az alsó szoba-konyhában. Ezért volt olyan olcsó. Daru és a felesége a szebbik szobában laknak. Az asszony sokszor álmodja azt, hogy a négyszáz pengő odaveszett. Mikor felébred: a szíve úgy dobog, hogy majd kiugrik a torkán. Felkölti az urát ilyenkor:

— Hallja-é? Rosszat álmodtam.

— Tán megint a pénzzel?

— Azzal.

— Akkor csak aludj tovább nyugodtan, mert azt a pénzt — ezen a létő-világon — senki el nem mulatja Párizsban!

NAGYPÁL MIHÁLY A MINISZTERIG FELLEBBEZ.

Az Alföld legkellős-közepén terpeszkedik-büszkélkedik az a városszámba is menő falu, amelyikből — ha megszorítanák — három kisebbfajta dunántúli várost lehetne kihasítani. Hiszen nem kerülne nagyobb fáradságba, hogy város legyen belőle. A törvény sem szólna ellene. De hiába! A nép nem kívánja, mert akkor egy csomó új hivaltalt kellene felállítani, mindegyikbe urat ültetni és amitől a nép legjobban irtózik: az urakat neki kellene fizetni a közadóból. Különben nincs is rá szükség, hogy polgármester igazgassa a falut, mikor az öreg jegyző egymaga mindent elintéz és úgy uralkodik, mint hajdanában valamelyik választófejedelem a maga birodalmában. Mindenki szereti. Amit kinyilatkoztat: olyan törvény az a népnek, mintha a miniszter mondaná. Sohasem volt panasz ellene. Igaz, hogy a neveket mindig összekavarja, de ez sem baj. Akinek akkora szeretet van a szívében, mint neki, attól nem veheti senki rossznéven, ha Kovács Mihálynak találja szólítani véletlenül Kiss Jánost.

Egy reggelen kopogtat valaki a jegyzői szoba ajtaján.

— Lehet, — hangzik belülről.

Nagypál Mihály belép. Köszön.

— Jó reggelt, tekintetes uram.

— Jó reggelt, Bognár uram.

— Nem Bognár vagyok, kéremalásson, hanem Nagypál Mihály.

— Persze. Most látom jobban. Boldogult Nagypál Ferenc fia.

— Nem Ferenc, hanem János volt az édesapám. Nyugodjon.

— Igen, emlékszem rá. Hát otthon hogy vannak, mint vannak?

— Köszönöm, megvagyunk.
— Hát a felesége?
— Megvan. Tegnap hasigatózott a lába.
— Áldott, szelíd, jó asszony!
— Inkább nem olyan szelíd. Sokszor házsártos.
Oszti' elég nagyszavalatú. De azért jobb így, mintha siketnéma volna.

— Hát a fia?
— Nincs fiam. Lányom van.
— Igen. A Marcsa.
— Nem annyira Marcsa, mint inkább Julcsa.
— A felsősoron laknak?
— Nem. Az alsón.

Nagypál Mihály állva diskurálgatott eddig a jegyzővel, aki most arra hívta fel, hogy üljön le a díványra.

— Köszönöm, nem fáradtam el.

A jegyzői hivatalban ugyanis olyan ütött-kopott dívány dísztelenkedik, amelyikre még háborútviselt ember sem ül le szívesen. A ruganyok már romokban hevernek. Az az egynehány, amelyik még hordozza az élet ígáját: inkább csak a múlt emléke már. Nagypál Mihály sokkal szívesebben állott volna akármeddig, mintsem hogy leüljön az öreg jószágra, de ha már megtisztelték a kínálással: nem utasíthatta vissza. Megfontolva ült le. A dívány pedig abban a pillanatban egész testében megremegett és keservesen feljajdult.

Az öreg pipára gyujtott. Majd belenyult az íróasztala fiókjába és cigarettát vett ki onnan. Olcsó és komisz cigarettát. Mindjárt lehetett látni, hogy a vendégnek szánta.

— No, gyujtson rá, barátom!
— Ne tessék fáradni, tekintetes úr.
— No, ha mondom, csak gyujtson rá.

Nagypál Mihály dohányos ember. A javából. Reggeltől estig pipa a szájában. A cigarettát elfogadni azonban annyit jelentett, mint felkelni a díványról és rágyujtás után újból elhelyezkedni rajta. Ez pedig nem kis dolog. Miután azonban ekkora megtiszteltetést nem lehet visszautasítani: felállott, rágyujtott, majd nagyóvatosan megint elhelyezkedett a rokkant jószágon, amelyik megint felzokogott, de még fájdalmasabban, mint az előbb.

Kis szünet után a jegyző megszólalt:

— Hát a kis unokák?

— Köszönöm a szíves kérdését. Megvolnának, ha volnának. De nincs egy fia sem.

— Úgy tudtam, hogy asszony már a Julcsa.

— Nem asszony, csak menyasszony.

— A Tulipán-gyerek a vőlegénye?

— Nem, kéremalásson, hanem a Rózsa-gyerek.

— Akkor bizonyosan a beiratkozás iránt érdeklődik?

— A viláért sem. Különben a Rózsa-gyerek még nem kérte meg a lányomat, de azért mi olyan vőlegény-félének tekintjük, mert halhatatlan szereti a leányt. A leendő nász ugyan egy kicsit zavargós ember. Kicsilli a földet, amit Julcsa kap. De azért Pista mindennap ott van nálunk.

Közben bejött a szobába a kisbíró. Valamit jelentett. Ezalatt az idő alatt Nagypál Mihály megilletődve gondolt arra, hogy a jegyző úr megemlékezett a hozzátartozóiról és hogy mindegyiket olyan csudamódon ismeri.

Mikor a kisbíró kiment, folytatták ott, ahol elhagyták.

— Az ám, mindennap nálunk van a Rózsa-gyerek. Az anyjukom rengeteget mérgelődik emiatt, mert aszongya, hogy egészen megzavarta a lányt, aki még dagasztani sem tud úgy, mint azelőtt. A tehenet meg úgy feji, hogy rossz nézni.

Amint ezt elmondta, annyira belemelegedett a szónoklatba, hogy a jegyző érkezettnek látta az időt a tárgyalás befejezésére.

— No, hát miért jött, barátom? — kérdezte félbeszakítva az előadást.

— Az ebadó szempontjából. Mert úgy volt, hogy amikor összeírták a kutyákat, én másnapra kiirtottam az enyémet. Most meg kapom a tudósítást, hogy nyolcvan fillér ebadót róttak ki rám. Meg kell ezt nekem fizetni?

— Az a kérdés, hogy összeíráskor ott volt-e a kutya?

— Igaz, ami igaz: ott volt.

— Felírták?

— Fel.

— Akkor fizetni kell.

— De kéremszépen, másnap kiirtottam, mert nem

volt az tisztességes kutya, hanem egy hitvány, piszok eb, amelyik mindig hajkurászta az aprójószágot. Mennyi kárt csinált az nekem! Oszt' még adót is fizessek utána?

— Bizony, hogy fizet.

— Meg lehet fellebbezni?

— Meg. Az alispán úrhoz.

— Akkor fellebbezek. Megíratom a panaszt a napidíjas úrral két pengőért, mert ő érti a törvényt, de a nyolcvan fillér ebadóból semmi sem lesz.

— Kár fellebbezni! Az alispán úr jóváhagyja a kivetést.

— Akkor továbbmék a miniszterhez. Két pengőért megíratom a napidíjas úrral a fellebbezést, de nem nyugszom addig, míg vissza nem vonatom. Ha majd a miniszter kezébe kerül az írás, belátja ő azt, hogy olyan kutya után, amelyik már nem ugat: nem lehet adót követelni.

Nagypál Mihály ekképpen tájékozódván az ebadó mibenlétéről és a kiirtott kutyával kapcsolatosan előállott helyzetről, elkészönt a jegyző úrtól. Megköszönte a felvilágosítást és a tanácsot.

A községháza folyosóján találkozott a leendő násszal, aki annyira ellenzi a fia házasságát, mert kicsinyli a földet, amit a lány kap.

— Tán a Pista, meg a Julcsa iratkozása ügyében töredelmeskedtél? — kérdezte gúnyosan.

— Nagyobb dologról van itten szó!

— Miről?

— Arról, hogy fizessek-é ebadót olyan kutya után, amelyik már nem ugat?

A DRÁGA HANGSZER.

Szegi Ambruséknál izgalomban ég a ház. A házi-asszonynak nincs egy percnyi megállása. A kiscselédnek, meg a napszámos-asszonynak úgy osztogatja a parancsot, mint egy hadvezér, de a mellett maga is nyakig van a munkában. A dolognak hamarosan híre megy. Megindul a találgatás, hogy mi lehet a szörnyű készülődés mögött. Bizonyosat senki sem tud. Szegi Ambrust hiába faggatják. Hallgat, mint a sír. A felesége is hallgat. Pedig ez nála nagy dolog. Titkolóznak. Persze, annál kíváncsibb a falu népe. De a legkíváncsibb a lábtul-szomszéd felesége. Nincs nyugta és elhatározza, hogy világosságot derít a titokra. Megjelenik a községi írnok hajlékában és hozzákezd az ügy felderítéséhez.

— Tán névnapra készülődnek, ténsasszony?

— Oh, dehogy. Messze van még az.

— Hát akkor, ha nem tolakodás a kérdésem, tán várnak valakit?

— Várunk.

— Rokont?

— Nem.

— Hát akkor, ha meg nem sértem a kérdéssel, ugyan kit várnak?

— Egy méltóságos urat.

A szomszédasszony majd hova nem lett erre a nem várt hírre és halkán, szinte suttogva kérdezte:

— Az alispán úrhoz lesz szerencsénk?

— Nem. Annál nagyobb-valakihez.

— Csak tán nem a főispán úrhoz?

— Nem. Még annál is feljebbvalóhoz.

— Akkor nem lehet más, csak a miniszter.

— Majdnem az, de mégsem az.

— Tán a helyette? —
— Nem. Hanem a jobbkeze.
— Óh, milyen dicsőség! Oszd' éjszakai szállásra is a ténsasszonyéknál lesz?

— Persze, hogy nálunk.
— És hogy ismerkedtek össze?
— A megboldogult fiam révén. Neki köszönheti az életét, mert Gorlicénél megsebesült és a fiam mentette meg. Ezen a héten lesz az évforduló. Erre a napra látogat el hozzánk.

A szomszédasszony lélekszakadva vitte a hírt, hogy milyen megtiszteltetés éri a falut. A népbeliek hitetlenül rázták a fejüket, de nem lett igazuk, mert a méltóságos úr beváltotta az ígétét. Szegi Ambrusné ki is tett magáért, mert olyan vacsorával várta a vendéget, hogy még a miniszter sem kívánhat különbet. Csak a társalgás ment egy kicsit vontatottan. A miniszter jobbkeze és a községi írnok közt levő válaszfal nem akart leomlani. Hanem, amikor a halott-barátról, az élete megmentőjéről kezdett beszélni a vendég, akkor egyszerre felmelegedett a szíve, Szegi Ambruséknak meg könnyes lett a szeme és olyan áldott melegség áradozott a szegényes szobában, hogy a válaszfalnak nyoma sem maradt. Az estét a halott emlékének szentelték. Egész este nem is beszéltek senki másról és semmi másról, csak ifjú Szegi Ambrusról, a vitézségéről, meg a nemes szívéről, mely messzeidegenben porladozik.

Másnap reggel már úgy beszélgettek, mintha mindig ismerték volna egymást. A miniszter jobbkeze Szegi bácsi-nak tisztelte az öreg írnokot, a feleségét meg kedves néném-nek, ami mind a kettőjüknek igen jól esett.

— Szegi bácsi, szereti-e maga a parasztot? — kérdezte a reggelinél a vendég.

— Szeretem.

— Verekedősek-e a legények ezen a tájon?

— De még mennyire! Mert nem olyan hamvábanótt, tutyi-mutyi nép ez, hogy megijedjen egy kis verekedéstől.

— És milyen a nép lelke?

— Egyiknél ilyen, másiknál olyan.

— A vezető-férfiak hogyan játszanak a nép lelkén?

— Sehogy.

— Az elég baj. Mert a magyar nép lelke az ezeréves magyar föld legszebb virága. Mindnyájunk kincse. Drága hangszer, amelyen felséges melódiák zendülnek meg, ha művészi a kéz, amely játszik rajta. Én nem éltem falun. Nem ismerem a népet. De ha egy hétre lekerülnék akármelyik rongyos faluba, megmutatnám, hogyan kell a nép lelkén, ezen az áldott hangszerezen játszani.

A beszélgetést abbahagyták. A méltóságos úr ugyanis kifejezte azt az óhaját, hogy a falubeliek közül szeretne két-három tekintélyesebb emberrel megismerkedni és ezenkívül szét akar nézni a faluban.

Amint kiléptek az utcára, éppakkor ért a kapu elé Somi Máté. Illendően köszönt. A községi írnok viszonzta az üdvözlést és engedelmet kért öméltóságától, hogy bemutathassa a szomszédját.

— Óh, kérem, nagyon örülök, — udvariaskodott a vendég és kezét szorította a csizmás magyarral, aki — nyomban a bemutatkozás után — kedves egészségére kívánta az éjszakai nyugodalmat.

— Köszönöm, de nem igen volt nyugodalmam.

— Tán a kutyák ugattak?

— Dehogyan ugattak.

— Akkor meg bizonyosan az ágy volt szokatlan.

— Éppen ellenkezőleg. Fejedelmi volt. Mintha mindig benne aludtam volna.

— Hát akkor mi lehetett az ok?

— A csend.

Somi Máté nagy szemeket meresztett a vendégre. Mert hogy a csend miatt ne legyen valakinek éjszakai nyugodalma, ilyent még soha nem hallott, pedig kenyérének javát már megette.

— Igen, annyira megszoktam a pesti lármát, hogy a falura ráboruló csend valósággal megzavarta a pihenésemet. Különben hova siet, Somi uram?

— Nem sietek, kéremszépen. Nem kerget senki.

— Na jó. Hát akkor így kérdem: hova indul?

— A községházára.

— Ott majd meghallja, hogy mi az újság a nagyvilágban.

— Nem vagyok kíváncsi természet. De meg, erre mifelénk, a községházát nem ezért tartja a nép.

— Mi dolga van ott?

— Adót fizetek.

— Sok-e az adója?

— Erre az esztendőre nehezen futja ki tíz mázsa búzának az ára.

— Lehetetlen!

De már erre kijött a béketúrásból Somi Máté.

— Lehetetlen? Miért volna lehetetlen? Nem szokásom olyant mondani, ami nem igaz. Dicsekvő ember sem vagyok. Még otthon sem hozakodok elő ilyen-valamivel.

— Elhiszem, de mikor felkiáltottam, hogy: lehetetlen!, ez nem jelentett mást, mintha azt mondtam volna, hogy: ugyan ne mondja!

Somi Mátén újabb sérelem esett.

— Azt tetszik mondani, hogy ne mondjam. Mondom én. Miért ne mondanám? Nincs okom titkolni. Nem járok hamis úton.

— Ismét nem értett meg.

— Megértettem én. Azért, hogy csak négy elemi jártam, nem vagyok én olyan elmaradott, kéremszépen.

A községházához értek. A szomszéd bement adót fizetni. Öméltósága pedig folytatta az előadást a magyar nép lelkéről. Újból és újból hangsúlyozta, hogy áldott hangszer az, melyen felséges melódiák zendülnek meg, ha művészi a kéz, mely játszik rajta.

Egy napot töltött a faluban. Megismerkedett két-három népbelivel. Szétnézett, amennyire az idő futotta és benyomásokkal megrakodva érkezett haza a pesti lármába.

Nemsokára hasábos cikkben számoltak be a pesti újságok arról, hogy a miniszter jobbkeze milyen nagyszerű előadást tartott a magyar nép lelkéről és az illusztris közönség elragadtatva hallgatta a mélyenjáró értekezést.

Somi Máté pedig a legelső alkalommal, mikor megint találkozott a szomszédjával, megkérdezte:

— Ugyan mondja már, Szegi úr, hogy rokona-é az a méltóságos úr, aki itt volt?

— Nem rokonom.

— A ténsasszonynak sem rokona?

— Nem.

— Mégcsak nem is távoli atyafi?

— Nem.

— Hála Istennek!

A TŰZHÁNYÓ.

Az Alföld kellős-közepén, irinkó-pirinkó kis faluban, annak is a legvégén, álmosan, bután, szégyenkezve bámult a világba a szatócsbolt. Tavasszal napfényben ringatózott. Nyáron porfelhőben fulladozott. Ősszel sárban, pocsolyában úszott. Télen meg összefagyva, minden porcikájában dideregve vacogott. Reklámra nem volt szüksége. De azért a ház fehérre-meszelt utcai falán, öreg, lompos betűs írás éktelenkedett és ország-világnak tudtára adta, hogy:

— Krumpli, kocsikenőcs, kávé, cukor és só legolcsóbb beszerzési forrása. Tűzifa és üveges sör kapható.

A benyíló ajtó felett csengetyű. Akárcsak egy kis harang. A belépőt ez üdvözli először. A szatócs nem ülhet reggeltől-estig a pult mellett, de amikor a hű jószág összerázkódik, olyan lárma támad, hogy a szomszédban is meghallják. Akkor aztán előkerül a gazda és kiszolgálja a vendéget. Kitűnő portékával. Akár kocsikenőcs, akár krumpli, akár kávé, akár tűzifa légyen az. A portéka mellé más holmit is csomagol ráadásul. Friss falusi pletykát, amely méznél édesebb falat a népnek, annyira, hogy úgy sereglik a boltba, mintha Kaszinó volna. Ez a fejlődés maga után vonta a társadalmi élet fellendülését és elevenséget vitt a hétköznapi életébe. Azt hihetné az ember, hogy egy szatócsbolt nem viheti már ennél magasabbra. Kell-e ennél fényesebb karrier? A szatócs azt mondta: kell. És megmutatta, hogy nem játszik a szavával. Az történt ugyanis, hogy kibuktatták a presbiterségből és ettől kezdve — életre-halálra — ellenségévé lett papnak, tanítónak, kurátornak, egyháznak, iskolának, földnek és égnek egyaránt. Tűzhányó lett belőle, amelyik szakadatlan ontja a tűz-szikrákat és mint valami gonosz

fúria, lángra lobbantja a lelkeket. Ráült az Aszongyák nevű sárkányra és onnan fújta a szikrákat az egyszerű, nádfedeles szívekre. Óvatosan, vigyázva, hogy a törvény rá ne csaphasson. Kitűnő médiumot kapott a szomszéd-asszonyában, Marcsa néniben, aki a jobbkeze volt.

— Azt mondta nekem tegnap valaki, — kezdte a szatócs, — hogy a papunk új parókiát akar építtetni. Persze a nép bőréen. Hát elhiszi ezt, szomszédasszony.

— Elhiszem. Hogyne hinném!

— Én nem hiszem. Szomorú dolog, hogy ilyen hírekkel mérgezik meg a falut.

Marcsa néni leadó-állomás volt. Huszonnégyóra sem telt el és az új parókia volt a beszéd tárgya. Erről sügtak-búgtak. A tűzszikra szálldogált. Perzselt, gyújtott, pusztított. Majd a tiszteletes asszony egy állítólagos nyilatkozatát hurcolta szét az Aszongyák. Hogy a falut: vacak parasztfalunak nevezte. Majd az egyháziadó fel-emelésével döbbsentette meg a könnyen izguló népet, amire azért van szükség, mert a papnak több fizetés kell. Nagyra-vágyik. Máskor meg a tanítót hozta hírbe, hogy válik a feleségétől és a szomszéd faluból akar asszonyt hozni magának. Majd a kurátorra került a sor. Hogy az egyház búzáját lopja. A Tűzhányó okádta a tüzet. Óvatosan, hogy börtönbe ne kerüljön. Kifogyhatatlan volt a rémhírekben. Hol ezt mondta, hol azt mondta és mégsem mondott soha semmit. A falu állandó lelki izgalomban élt. Ellene nem volt hatalom.

Egyszer aztán a halál megsokalloita a dolgot. Megfogta a szatócsbolt ajtajának a kilincsét. Nem sokáig gondolkozott. Benyitott. A csengetyű akkorát szólt, hogy a szomszédban is meghallották. A Tűzhányó ágybanvergődött. Az ágy végénél Marcsa néni ült. Nagyokat sóhajtott. A betegre tekintgetett. A halál pedig közelebb-közelebb jött. A Tűzhányó már félrebeszélt.

— Aszongyák. Hogy az urak... De az nem igaz...

Ebben a pillanatban a halál rátette kezét a nagybeteg ajkára. Mintha ezt akarta volna először elnémítani. Le-csukta a két szemét. Majd a szívéen szorított egyet, ahonnan annyi tűzszikra szállt a falura. Ott feküdt halottan a

gonosz mesemondó. Akárhogy szólt a csengetyű, nem hallotta többet. A Tűzhányó kialudt. A falu lecsendesült.

A nevető örökösök befalaztatták a szatócsbolt ajtaját. Ablakot vágattak helyébe. Az egyik rokon beköltözött a házba. Megújult a viskó, ahonnan annyi gonoszság indult útra. És ha nyáron porfelhőben fulladozott, ősszel sárban, pocsolyában úszott, télen meg összefagyva, minden porcikájában dideregve vacogott: még sem volt az baj. Szerető szívű emberek lakták, így aztán sárban, porban, télen, nyáron mindig napfényben ringatózott. Nem nézett álmosan, bután, szégyenkezve a világba. Egyszerű, virágoskertes, muskátlisablakos, falusi magyar ház lett belőle. A legfényesebb palotával sem cserélne. Csillagfényes éjszakában édesen, boldogan szundikál. Csak néha álmodik rosszat. Amikor azt álmodja, hogy megint Tűzhányó. Ilyenkor megborzong. Rémülten ébred fel. Aztán ujjongva mosolyog a világba, mert tudja, hogy nem Tűzhányó. hanem becsületes, nádfedeles, tisztességes parasztház.

KARÁCSONY.

A dunántúli városka állomása csupa izgalom a háború első napján. Befűtött vonat várja az ifjú harcosokat, hogy eszeveszett rohanással vigye őket oda, ahol az élet és halál viaskodik minden pillanatban. Rengeteg nép van együtt. Az ajkakon egyetlen szó. Az arcokon egyetlen rémület. A szemekben egyetlen megdöbbenés. A szívekben egyetlen keserűség. Háború! Hirtelen egy öregasszony tört alakja jelenik meg. Látszik, hogy keres valakit.

— Kit keres néném? — kérdezi valaki.

— Árva Kiss Jóskát, — feleli.

— Nem láttam. Lehet, hogy itt van a sokadalomban.

— Persze, hogy itt. Neki is mennie kell.

Az öregasszony elvegyült a tömegben. Egyszer aztán, sok keresés után, ráakad az állomási épület egyik zugában. Magában állott a kis cókókjával. Körülveszi a hajnali szürkület. Nézi a búcsúzókat. Mindenkinek van valakije, aki megöleli. Neki senkije. Milyen szomorú így elindulni egyedül, meg nem siratottan. Ekkor elébe toppan az öregasszony és megszólítja:

— No, csakhogy megláttalak. Azért jöttem, hogy elbúcsúzzak tőled.

— Én tőlem?

— Persze, hogy tőled. Soha nem felejttem el, hogy amikor beteg voltam, az atyámfiak elkerültek, a hozzám közelállók elfelejtettek, te pedig — mert a szomszédunkban szolgáltál — át-átjöttél. Meglátogattál. A kútról vizet hoztál. Orvosságért elmentél a patikába. Hát ezt soha nem felejttem el.

— Ugyan nénikém. Szóra sem érdemes.

— Azután hoztam egy kis pénzt. Nem sok. Én is szegény vagyok. Jó szívvel adom. Az útra. Nesze, fiam.

Neked sincs senkid. Nekem sincs. Mind a ketten árvák vagyunk. Itt van ez a kis pénz. Neked hoztam. Megbántasz, ha nem fogadod el.

Árva Kiss Jóska drága melegséget érzett a szíve tájékán. Most már ő sem olyan árva. A pénzt azonban a világ minden kincséért sem fogadta volna el.

— Foggad el, fiam, — hangzott újból a kérés, — ne bántsál meg.

Ebben a pillanatban harsány kiáltás zúgott a tömeg felett:

— Beszállani! Harmadik vágány! Pest felé!

És sírtak, zokogtak az asszonyok. A vonat pedig ünnepélyes komolysággal megindult a hajnali szürkületben.

Árva Kiss Jóska-t undorba öltöztették. Másnap az ezredpap istentiszteletet tartott a Galíciába készülőknek. Arról szólt, hogy nincs olyan árva, akinek ne volna otthon valakije, aki majd imádkozik érte. Zivatar van a népek életében. Reng a föld. Mennydörög. A szeretet azonban az egyetlen, legyőzhetetlen hatalom a földön.

Néhány napig volt Pesten. Azután meg sem állott a vonatja Galíciáig. Amint kiszállott a vonatból, estére kelve már benne volt a tűzben. Így multak a hetek. Mindig rettenetesebb lett a harc. Recsegett-ropogott minden. Körülötte kaszált a halál. Hanem ő sem vihette sokáig. Egyszer, amikor már ég-föld megremegett a szörnyű öldöklés láttára: egy szívtelen golyó a tüdejébe fúródott. Bevitték a Feldspítalba, onnan meg egy gyönyörű kórházba, ahol előkelő nagyságák ápolták a betegeket és úgy ragyogott minden, mint valami királyi palotában. Innen íratott levelet az öregasszonynak. Megíratta, hogy nagyon beteg. Utolsó percéig szeretettel gondol rá. Boldog lenne, ha meghálálhatná a hozzá való jóságát, de úgy érzi: meg kell halnia.

A levél megérkezett a dunántúli városba. Hamarosan megjött a válasz:

— Kedves Fiam! Neked már nem él az édesanyád, de ezt a levelet mégis úgy írom, mintha édesanyád volnék. Segítsen haza az Isten, szívemből kívánom. Azt írod, hogy nehezen juthatsz haza. Hát . . .

Itt azt akarta írni:

— ha meghalnál, elsíratlak.

De nem írta ezt mégsem. Hanem így folytatta:

— . . . ilyesmire ne gondolj. Hazajössz fiam. Meglátod, hogy hazasegít az Isten!

Árva Kiss Jóska megkapta a levelet. Ez volt az egész földi vagyona. Ez volt a földje, háza, pénze. Egy szegény parasztasszony öreg betűkkel írt levele.

Hanem a gyógyulás nem akart mutatkozni. Olyan volt már szegény, mint a hét szűk esztendő.

És eljött a karácsony estéje. Karácsonyfát gyújtottak a betegszobákban. Minden olyan szép volt. Minden fényárban úszott. Majd elővette a levelet. Olyanná szépült az, mintha valamelyik angyal írta volna a mennyből.

A mellette levő ágyban fekvő bajtársa elővette a Bibliáját és fennhangon olvasta a karácsonyi történetet. Angyali ének melódiája szálldogált a teremben:

— Dicsőség a magasságos mennyekben az Istennek és e földön békesség és az emberekhez jóakarát!

Árva Kiss Jóska tudta, hogy mennie kell. Nem maradhat a földön sokáig. Magához szorította a levelet és halkán suttogni kezdte az angyali éneket, mely átkíséri majd az örökkévalóságba:

— Dicsőség a magasságos mennyekben az Istennek!

TARTALOM

	OLDAL
Napsütötte mezőkön	3
Hogyan születik a novella?	10
Isten követségében	15
A kritika	20
Köles Marcsa	27
Kádár Balázs virágot küld	37
A primás	44
Majális	50
Nagy Tóth Mariból jó asszony lesz	53
Tizennégyes emlék	59
Kiderül az ég	64
Szerzői est	69
Négyszáz pengő története	74
Nagypál Mihály a miniszterig fellebbez	80
A drága hangszer	84
A Tűzhányó	89
Karácsony	92

TARTAN-OM

100	100
90	90
80	80
70	70
60	60
50	50
40	40
30	30
20	20
10	10
0	0

